
Проектът "Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект" се изпълнява с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП.
www.activecitizensfund.bg

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

НАРЪЧНИК

ЗА ПОДПОМАГАНЕ РАБОТАТА НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И БОРБА С НАСИЛИЕТО В ИМЕТО НА ЧЕСТТА

СОФИЯ, 2020

АВТОРИ : СТАНИМИРА ХАДЖИМИТОВА, ЦЕНТЪР ЗА РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВИ ОБЩНОСТИ
ДИАНА ГЕОРГИЕВА, ЦЕНТЪР ЗА РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВИ ОБЩНОСТИ
ЕЛКА ПОРОМИНСКА, АСОЦИАЦИЯ ЗА ЖЕНИТЕ АДВОКАТИ
МАРИЯ ГАНЧЕВА, АСОЦИАЦИЯ ЗА ЖЕНИТЕ АДВОКАТИ
БРИГИТА КОСТОВА, АСОЦИАЦИЯ ЗА ЖЕНИТЕ АДВОКАТИ

Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от ЦРУО и партньорите по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЕКТА	4
РЕЧНИК	5
СЕКЦИЯ 1: ИЗВОДИ ОТ НАЦИОНАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ И ПРОВЕДЕНИ ЕКСПЕРТНИ ИНТЕРВЮТА	7
СЕКЦИЯ 2: НАСИЛИЕТО В КОНТЕКСТА НА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ	16
СЕКЦИЯ 3: ПРАВНА УРЕДБА И АНАЛИЗ НА СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА В ИМЕТО НА ЧЕСТТА	28
СЕКЦИЯ 4: ПРАВОЗАЩИТНА СИСТЕМА: МАТЕРИАЛИ В ПОМОЩ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИ ЛИЦА	39
АНЕКС 1: ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ НАСИЛИЕ В ИМЕТО НА ЧЕСТТА	58
АНЕКС 2: ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ НАСИЛИЕ В ИМЕТО НА ЧЕСТТА ОТ СТРАНА НА РАЗЛИЧНИ ПРОФЕСИОНАЛИСТИ	61
АНЕКС 3: ВЪПРОСИ ЗА СПЕЦИФИЧЕН СКРИНИНГ ЗА СЛУЧАЙ НА „НАСИЛИЕ НА ЧЕСТТА“	62

ВЪВЕДЕНИЕ

За кого е предназначен Наръчникът?

Наръчникът е предназначен за използване от професионалисти, представители на заинтересованите страни – законодателни институции, местна власт, изследователи, правозащитни и правораздавателни институции, социални работници, учители, общопрактикуващи лекари, учители, здравни медиатори.

Как да се използва?

Наръчникът е разработен по начин, по който да подпомага прилагането на практически решения на местно, национално и европейско ниво. В него са разписани последователни действия за разпознаване на насилието „в името на честта“, начини за подпомагане на тези, които се изправят пред този риск и дава инструменти за мултидисциплинарен подход за превенция и борба.

Цел на Наръчника

Наръчникът трябва да даде увереността, да осигури знанието, уменията и инструментите, които да подпомогнат професионалиста при даването на ефективен и навременен съвет и подкрепа на жертва или потенциална такава на насилието и злоупотребата „в името на честта“ (Honor Related Violence - HRV).

По-специално, този наръчник ще подпомогне по-доброто разбиране на културните практики, които обуславят насилието „в името на честта“, както и навременната и устойчива интервенция за защита на индивида от злоупотреба или убийство.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЕКТА

Този Наръчник е създаден в рамките на проекта „Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект“ (www.hra-project.eu), който беше изпълнен от консорциум с водещ партньор „Център за развитие на устойчиви общности“ (www.cscd-bg.org), KUN Center for Equality and Diversity (<https://www.kun.no>) от Норвегия и Асоциация за жените адвокати – (<https://www.womenlawyers.bg>), в рамките на периода септември 2019 г. – февруари 2021 г.

В законодателството липсва дефиниция на злоупотреба или насилие в името на честта, както и система за събиране на данни. Резултатът е безнаказаност на извършителите и неадекватна защита на жертвите. Формите на злоупотреба са ранни/уредени/насилствени бракове, заливане с киселина, убийства заради зестра, генитално осакатяване и пр. Проблемът се разпознава частично само сред някои ромски общности, най-вече в частта ранни бракове, които водят до ранна бременност, полово предавани болести, отпадане от училище и последваща трайна маргинализация. С навлизането на имигранти в страната съществува възможност за разпространение и на другите форми, които все още не се разпознават от професионално заинтересованите групи. Тези форми са много по-тежки, защото се насърчават от семейството и общността, като в планирането на насилието участват и жените. Правната и социалната практика за ефективна защита и целева намеса към настоящия момент е недостатъчна.

В рамките на проекта са проведени интервюта с експерти от различни области, национално представително проучване сред представители на различните етнически групи и мигрантски общности; 13 публични консултации с участието на 130 души от страната, профилирани по етнос, професия и религиозна принадлежност; 5 кръгли маси по региони с участието на 200 души – представители на широката общественост. В резултат на проведените активности се подготвиха Препоръки за промени в политиките и законодателството, които са подкрепени от разписана Петиция, като част от широка застъпническа кампания.

РЕЧНИК

Правата на човека са универсални гаранции, защитаващи лица и групи от лица от действия, които нарушават основните свободи и човешкото достойнство. Нормите са рутинно поведение на индивиди или групи от хора в обществото и това поведение се използва за определяне на нормалното поведение.

Насилие е всяко действие, насочено срещу друго лице, което причинява вреда, болка, плаши или обижда, както и принуждава човек да направи нещо против волята си, или да спре да правя това, което той иска (Isdal, 2000). Насилието може да се прояви в различни форми.

Световната здравна организация (2020) определя различните видове насилие като физическо, психологическо или сексуално, както и лишение или пренебрегване.

Насилието, основано на пола е термин, който се отнася до всяко вредно деяние, извършено против волята на човека и основано на социално приписвани (полови) различия между мъжете и жените. Насилието, основано на пола не е синоним на насилие само срещу жени и момичета, въпреки, че така се възприема.

Приемането на мъжете и момчетата като основни виновници не ги изключва и като жертви. Има много форми: сексуално насилие, сексуална експлоатация, насилие в семейството, насилие, в името на честта, икономическо насилие и емоционално насилие.

Емоционално насилие -това е поведение, насочено към контрол върху човек чрез причиняване на емоционална вреда, която може да включва заплахи, унижение, принуда и т.н., и често може да доведе до други форми на насилие, включително домашно и сексуално насилие, или да се комбинира с тях.

Насилие / злоупотреба в името на честта – набор от практики, които се използват за контрол на поведението и упражняване на власт в семействата с цел защита на възприемани културни и религиозни убеждения и/или на честта. Такова насилие може да възникне, ако насилникът приеме, че дадена личност, обикновено жената, е засрамила семейството и/или общността или е нарушила кодекса на честта.

Ето защо насилието „в името на честта“ се използва за утвърждаване на мъжката власт над женската автономност и сексуалност. Няма никаква чест при

извършването или възлагането на убийство, отвличане и много други актове, които представляват насилие „в името на честта“.

Убийства в името на честта (често наричани убийства на честта) са убийства, в които преобладаващо жертвите са жени с доказано или предполагаемо неморално поведение, което е довело до засрамване на цялото семейство. (The Halo Project).

Генитално осакатяване¹ (female genital mutilation - FGM) представлява процедури за частично или цялостно премахване на външната част на женските полови органи или други наранявания на женските гениталии без медицински причини. Обикновено това се прави с острие от човек, който традиционно изпълнява ритуала на обрязване, и не се използват лекарства за облекчаване на болката. Макар че практиката е международно призната за нарушение на правата на човека, около 68 милиона момичета по света са заплашени да бъдат подложени на такова обрязване до 2030 г.

Принудителен брак е брак, сключен без валидното съгласие на едната или на двете страни и в който един от факторите е принудата.

¹

<https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/societ>

СЕКЦИЯ 1: ИЗВОДИ ОТ НАЦИОНАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ И ПРОВЕДЕНИ ЕКСПЕРТНИ ИНТЕРВЮТА

Като част от дейностите по проект АСФ/13 „Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект“, изпълняван в рамките на Фонд „Активни граждани“ по Финансовия механизъм на ЕИП 2014-2021г., Център за развитие на устойчиви общности възложи на Сдружение „Корективи“ провеждането на национално представително изследване на населението на основата на преки лични интервюта и дълбочинни интервюта с експерти.

Проучването имаше следните цели:

- Да установи обществените нагласи към насилието в името на честта, вкл. разбирането сред експертите за феномена
- Да открие рискови фактори за разпространението на явлението в България
- Да очертае нивото на разпространение на различните прояви на насилие в името на честта в страната, както и да опише социално-демографския профил на рисковите групи по отношение на подобни форми на насилие
- Да изследва оценката на експертите за тяхната запознатост, подготвеност и ниво на взаимодействие между различните специалисти, които работят по случаи на насилие в името на честта
- Да обобщи препоръките на специалистите по отношение на законодателството в България, касаещо форми на злоупотреби, свързани с насилие в името на честта.

За да бъдат реализирани тези цели, като част от проекта са проведени следните проучвания:

- **Национално представително проучване сред населението на България на 16 и повече години**, с акцент върху различни социални групи (българи, роми, турци, арменци, евреи и др.), за да се установят обществените нагласи към формите на насилие в името на честта и неговото разпространение сред различни социални слоеве от българското население. Националното представително проучване е проведено през месец юни и юли 2020 г. сред 1007 души
- **Проучване на мненията и нагласите на различни експерти, които работят или имат отношение към форми на насилие в името на честта чрез качествена методика (дълбочинни интервюта):** проведени през март 2020 г.

ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ НАЦИОНАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛНОТО ПРОУЧВАНЕ

1. Отражение на традициите и моралните норми върху поведението и организация на семейния живот и взимане на решения

- **ОТРАЖЕНИЕТО НА ТРАДИЦИИТЕ И ТРАДИЦИОННИТЕ ОБЩНОСТНИ МОРАЛНИ НОРМИ ВЪРХУ ПОВЕДЕНИЕТО** е много по-силно застъпено сред етническите групи, различни от българската – турци, роми, арменци и евреи. С нарастване на възрастта и сред най-ниско образованите регистрираме по-висок дял на хората, за които традициите са определящи за поведението им.
- **ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ И ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ** – съжителството между няколко поколения в едно жилище, разделянето по полов признак на домашните задължения и запазването на доброто име в семейството на всяка цена е по-разпространено сред ромите и турците, както и при лицата с по-ниски доходи и образование. Единствено при едноличното взимане на решения в семейството виждаме по-голям фокус върху ромите (спрямо останалите етноси) и отново при хората с най-ниско образование и доходи. Най-уязвими от гледна точка на организацията на семейния живот и вземането на решения са онези, които се придържат към задълженията в семейството и общността и не са наясно с правата си на граждани.
- **ИЗБОР НА БРАЧЕН ПАРТНЬОР И РЕАКЦИЯ ПРИ КРИЗИСНИ (ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ) СИТУАЦИИ** – далеч по-пряк индикатор за възможно упражняване на насилие основано на честта, както и за ранните бракове, е изборът на брачен партньор от страна единствено на родителите. С такива разбирания са 1.9% от анкетираните. Това са в по-голяма степен ромите и турците. Ниското образование отново е водещо при подобни разбирания, но нивото на доходите не може да бъде разглеждано като определящо. Придържашите се към правата си единствено в общността и семейството са по-уязвими при този житейски избор. Възприемането на определени реакции при изневяра от страна на мъжа за нормални извежда на преден план регистрираната неравнопоставеност между половете. Тя е реалност за всички етнически групи, но приема значително по-високи стойности при ромите.
- **Отношенията в семейството са косвен индикатор, чрез който може да бъдат установени по-рисковите групи, при които е възможно упражняването на насилие, основано на честта и в частност на най-разпространената форма у нас – ранните бракове. От гледна точка на традициите и влиянието им върху поведението на хората като по-придържачи се към общностните повели се обособяват по-малобройните (спрямо българите) етноси на ромите, турците, арменците и евреите. При натрупване на различните индикатори, като**

по-обвързани с традициите и предходните поколения остават ромите и турците. Индикатори, с фокус върху различните форми на неравнопоставеност извеждат на преден план ромите. Други рискови демографски групи са хората с най-ниски доходи и образование. **ЛОГИЧНО**, по-голям носител на предаваните през поколенията норми са най-възрастните.

2. Информираност и разпространение на форми на насилие в името на честта в близкия семеен кръг и рискови фактори

- Данните от проведеното национално представително проучване потвърждават наблюденията от дълбочинните интервюта с експерти – че най-„проблематичната“ форма на насилие в името на честта за България са ранните принудителни бракове. Делът на гражданите, които считат, че ранните бракове са разпространени в страната е 89%, като 13% от тях са се сблъскали с ранен брак в своето близко обкръжение или други семейства, които познават, а 1.4% от населението са ставали самите те жертва на подобни бракове преди навършване на 16г. Именно затова следва да се работи за даване на по-голяма публичност на проблема с ранните бракове и техния принудителен характер, както и да се предприемат мерки по превенция сред силно уязвимите групи – от ромски произход, лица под 16 г., с ниско образование и силно свързаните с традициите и обичаите на общността.
- Между половин процент и 13% от българското население признават, че в семейството им или други познати семейства знаят за форми на насилие в името на честта. Най-разпространена е най-флуидната форма на насилие – ограничаване на контакти с приятели, роднини и други хора, за да се предотврати рискът от това някой да опетни семейната чест, посочена от 13% от българите. Съответно, най-слабо разпространени са тежките форми на насилие, характеризиращи се с голяма жестокост като опит за убийство или заливане с киселина поради опетнена семейна чест, както и гениталното осакатяване на жени.
- Проучването установява, че комбинация от рискови фактори способстват за появата на форми на насилие в името на честта. Това са полученото ниско образование, маргиналността на социалната група в съчетание с придържането към изключително традиционен начин на живот. Тъй като тези фактори не действат по отделно, мерките по превенция и борба с насилието в името на честта следва да са насочени към едновременното преодоляване и/или отчитане на всички тези фактори. Част от тях са свързани с по-дълбинни мотивации и социо-културни традиции. Затова тяхната промяна е много бавна във времето и се изискват много усилия.
- С най-висок риск да станат жертва на насилие в името на честта са непълнолетните деца, представителите на ромския и на турския етнос, лицата с ниско образование, живеещи в

маргинализирани групи с изключително традиционен начин на живот. Необходима е целенасочена работа с непълнолетните, които могат да пострадат от актове на сексуално насилие или ранен брак, като данните от проучването сочат, че и момчета, и момичета стават жертва на ранни бракове.

- **Тъй като насилието по принцип (и в частност насилието в името на общностни подбуди) не се толерира, мнозинството от българските граждани (93%) разглеждат проявите на насилие в името на честта като недопустими форми на жестокости, които не могат да бъдат оправдани с никакви аргументи.** Българските граждани са много по-раздвоени в оценката си за ранните бракове, като една част осъзнават деструктивния им характер за бъдещите социални шансове за индивида. За други хора обаче ранните бракове са част от културните традиции на определени общности в страната, които трябва да се приемат. Липсата на единна позиция и разбиране за ранните бракове както сред експерти, така и сред граждани може да се окаже проблем в битката с насилието в името на честта и при провеждането на разяснителни кампании за същността на феномена.
- Между 3% и 4% от българските граждани заявяват, че биха упражнили действия, които по същността си са форма на насилие в името на честта, за да защитят доброто име на семейството. От друга страна, 12% в действителност са налагали ограничения или забрани в случаи, когато са считали, че семейната чест е застрашена.

Нагласи за подаване на сигнал при насилие в името на честта

- **Макар и по характер да са идентични, различен дял българи биха реагирали, ако знаят за ранен (26%) и за принудителен брак (21%).** Принудителността на брака буди по-малко притеснения сред гражданите, тъй като ако се касае за пълнолетно лице, бракът е въпрос от лично естество и всеки би трябвало да носи сам отговорност за постъпките си. Друг аргумент за ненамеса е тезата, че проблеми като ранните бракове обхващат специфични социо-културни традиции и взаимоотношения в определени социални общности.
- Единният телефон за спешни случаи (112) и полицията са институциите, на които гражданите имат най-високо доверие за подаване на сигнал за ситуация на насилие, свързано с честта. Съответно 61% и 54% биха подали сигнал на тези две места. Това предполага, че информационна кампания, насочена към превенция на формите на насилие в името на честта, задължително трябва да включва представители на полицията, за да могат подобни специалисти на терен да идентифицират правилно белезите на подобни актове и да знаят как да комуникират за проблема с потърпевшите и другите заинтересовани страни.
- Фактът, че ако станат потърпевши на форма на насилие в името на честта, най-голяма част от българското население биха **споделили с роднина, на когото имат доверие (41%) спрямо**

37% - на представители на полицията, показва неразбирането на характера на актовете на насилие в името на честта. Това насилие се извършва от лица от семейството и споделянето с друг близък би могло допълнително да утежни проблема. Тук идва нуждата от информационни кампании в България, които да разясняват на рисковите социални групи същността на този вид насилие и към кого могат да се обърнат жертвите.

ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО С ЕКСПЕРТИТЕ

1. Разбиране на експертите за насилие в името на честта

- Понятието „насилие в името на честта“ е сравнително нова концептуална рамка за осмисляне на определени форми на жестокости или злоупотреби, които се легитимират с традиции и културни норми. **Настоящото проучване установява, че експертите нямат единна позиция по отношение на това какви феномени се включват в понятието „злоупотреби в името на честта“.**
- Интервюираните специалисти разглеждат като форми на насилие в името на честта широка палитра от явления – както психически прояви (социална изолация, психологически тормоз, контрол над сексуалната активност на член от семейството, изнудване заради зестра), така и физически принуди и жестокости като принудителен брак, изнасилване, различни форми на сексуално насилие, генитално осакатяване на жени, трафик на хора и убийство на честта.
- Понятието „насилие в името на честта“ обобщава в себе си различни по характер злоупотреби. Според движещия мотив за извършването им, условно можем да ги разделим на два вида – с цел превенция на нежелано поведение или с цел санкция на действия, които вече са нарушили семейната чест. „Превантивните“ форми на насилие в защита на семейния морал основно включват ранните принудителни бракове и контрол на сексуалността. За разлика от тях, някои от санкциониращите проявления на насилието в името на честта се характеризират с голяма степен на жестокост като убийства или генитално осакатяване. **Тези два вида злоупотреби предполагат различни стратегии за борба. Докато при проявите на насилие с цел превенция от първостепенно значение са информационните кампании за повишаване на общественото съзнание, то при формите на насилие с цел санкция, водещи следва да бъдат наказанията за извършеното насилие.**
- **За успешната борба със злоупотребите в името на честта в страната важна предпоставка е експертната общност да осъзнае спецификите при това насилие.** Позитивен е фактът, че според мнозинството от интервюираните експерти има ясни разграничителни линии между

домашното насилие и насилието в името на честта. Въпреки това специалистите от институциите, работещи на терен, като цяло не са запознати с насилието в името на честта и не са в състояние да идентифицират подобни случаи в практиката си. **Добра практика в тази насока би било взаимодействие с институциите и по-специално структурите на полицията, АСП и здравните медиатори, за да се постигне по-висока информираност сред тези специалисти.**

- Най-големи разногласия между експертите предизвикват ранните принудителни бракове и по-„невидимите“ форми на насилие в името на честта – физически принуди или психически натиск или насилие. Същевременно, според оценките на експертите ранните принудителни бракове и свързаните с тях злоупотреби, като контрол на сексуалността, психологически тормоз и др. в България са най-разпространената форма на насилие в името на честта. **Следователно, сред експертната общност следва да се изгради по-широк консенсус и информираност за насилствеността в тези бракове. В противен случай поради различната позиция на експертите ранните принудителни бракове могат да се окажат „препъни камък“ в битката с насилието в името на честта в България.**
- Нарастващият брой случаи на насилие в името на честта, включващи и други държави освен България предполагат работата по превенция на „по-невидимите“ форми на насилие в името на честта, за да не се стигне до по-тежките проявления като трафика на хора.
- Тъй като насилието в името на честта е културно обусловено, експертите много по-лесно го дефинират и идентифицират, когато говорят за други държави или социални групи, които не са присъщи за България – страните от Близкия Изток, Африка, търсещите международна закрила в България. **Това показва и колко трудно е да се води борба с подобен тип насилие. Като живеещи в определено общество, хората са в много по-ниска степен склонни да разпознават злоупотребите в името на честта сред социалните групи и културните традиции на обществото, в което живеят.**
- Ако при борбата с подобен тип насилие не се постави ясен фокус върху по-разпространените форми и злоупотреби и не се работи директно с рисковите групи, съществува риск да се подцени неговата сериозност в обществото. **Затова следва да се изработят стратегии за борба с формите на насилие на честта, срещащи се в страната.** Така например, за България проблем представляват ранните насилствени бракове, а не заливане с киселина поради посрамване на семейната чест.

2. Оценка на специалистите за разпространението на насилието в името на честта в България

- Макар и като цяло да се въздържат от изказване на твърда позиция, **повечето от интервюираните експерти са на мнение, че злоупотребите в името на честта в страната не са широко разпространени, а са по-скоро присъщи на затворени и маргинализирани социални групи. Две подобни рискови групи са ромската общност, бежанците и търсещите закрила лица в България.** Момичетата между 16 и 18 годишна възраст от подобни затворени, изолирани и маргинализирани общности са в най-голям риск да пострадат от насилие в името на честта, следвани от непълнолетните и малолетните лица и икономически зависимите жени.
- Интервюираните експерти са единодушни, че **мъжките фигури в семейството – баща, брат, понякога съпруг, са основните извършители на актове на насилие в името на честта.** Често се споменава и свекървата като насилник, тъй като е преминала през подобни жестокости в своята младост и ги е интернализираща като норма. При ранните принудителни бракове, при които единият или дори двамата партньори са непълнолетни или малолетни, отговорност следва да се търси от родителите и от двете страни.
- **Експертите в проучването разглеждат последиците за жертвата от преживяното насилие в името на честта само в индивидуален план – като намалени социални шансове в живота.** За разлика от домашното насилие, не се прави връзка с въздействието на злоупотреби в името на традицията на обществено ниво – напр. чрез отпадане от пазара на труда на определени социални групи, по-големи разходи за здравеопазване, социални услуги и пр. Това отново **показва културните измерения на феномена и колко е трудна борбата с подобни злоупотреби, когато се мислят само като имащи негативно влияние върху индивида.**
- Същевременно, експертите на терен споделят за положителни трансформационни процеси в самите общности, в които се среща насилие в името на честта. Подобни събития са породени от опит в чужбина или запознаване с друг начин на живот, различен от този, с който индивидът от общността е свикнал. **Именно затова трябва да се работи за представянето на нови модели на поведение за представителите на рисковите групи. Това може да играе ролята на предпоставка за промяна на нагласите към насилие в името на честта.**

3. Професионален опит на експертите със случаи на насилие в името на честта в България

- Опитът на интервюираните експерти със случаи на насилие и злоупотреби, породени от морални, общностни и други подбуди може да бъде разглеждан на две нива. Тежките случаи, при които има опит за отнемане на човешки живот или осакатяване са минимален брой и се свързват повече с бежанците и то с живота, който са водили преди да дойдат в България. Далеч по-голям е опитът на експертите по отношение на ранните бракове / съжителство, които са част от традицията при някои групи роми.

Може да се очаква увеличаване в броя и тежестта на случаите на насилие в името на честта при увеличаване на броя на мигрантите в България, които произхождат от култури, при които насилието, основано на честта е норма.

Концентрирането на усилията върху преодоляване на най-разпространената форма на насилие, основано на общностни подбуди у нас – ранните бракове – би постигнало положителен ефект върху живота на най-голям брой хора.

- Начините, по които информацията за насилие достига до експертите, са чрез непосредствен контакт с жертвата и чрез получаване на сигнал. Непосредственият контакт и наблюдение позволяват по-ранна реакция, докато при сигналите водещ е институционалният подход. **Включването на хора от общността като длъжностни лица (здравни медиатори, учители), имащи отношение и с проблемите на насилието в името на честта значително би подпомогнало по-ранното откриване на тези случаи. Така по-лесно ще се спечели доверието и подкрепата на самата общност.**
- Интервюираните експерти споделят, че разпознават жертвите на насилие в името на честта чрез три типа индикатори – поведенчески (рязка промяна в държанието, ограничаване или спиране на социалните контакти, мълчаливост и нежелание да се споделя, закъсняване за работа или спиране посещаването на училище); психологически (интровертност, безсъние, кошмари, страхови неврози, панически атаки); физически травми (често случващи се и неубедително обосновавани).

Доброто познаване на индикаторите за идентифициране на жертвите на насилие позволява изготвянето на въпросници, чек листове и други материали, които биха подпомогнали работата в тази сфера.

- Обособяват се три нива на реакция при тези случаи – вътрешна (в рамките на самата структура), в сътрудничество с неправителствени организации и с държавните институции. **Като проблемни се очертават по-тежките случаи на насилие, тъй като за тях няма достатъчно добри практики поради минималния им брой и липсата на опит. Разработването и въвеждането на чек лист за оценка на риска значително би подпомогнало работата на полицията.**
- Действията, чрез които се помага на жертвата, включват правна, материална, психологическа и образователна помощ. Често те вървят ръка за ръка и целят комплексно преодоляване на проблема.
- Пречките, с които се сблъскват експертите, са процедурни, законодателни и личностни. **Мерки за ограничаването на ранните бракове са съкращаване във времето за реакция при идентифицирането на подобни случаи и приемането в законодателството на по-високи наказания за извършителите.**

4. Добри практики и начини на превенция на форми на насилие в името на честта в България

- Превенцията преминава през два ключови фактора – информираност и образование. Информираността трябва да бъде насочена към цялото общество, към институциите и служителите, ангажирани с тези проблеми, към маргинализираните групи, към родителите, към потенциалните жертви и насилници. **Получаването на образование значително ограничава възможностите за ранните принудителни бракове и другите форми на насилие.**
- Работата с извършителите включва промяна в мисленето и ценностите. Това е възможно чрез по-меки форми, включващи образователни елементи и информиране за законодателството и възможните санкции, както и по-твърди форми като изтърпяване на по-тежки наказания.
- Оценките за нивото на подготовката на работещите по такива случаи са различни. Въпреки това, общо е констатирането на **необходимостта от повече обучения, обмяна на опит, изготвяне на помощни материали.**
- Законодателството в България се оценява от интервюираните експерти преобладаващо положително. Критики има, но те са насочени повече към изпълнението на законите, отколкото към тяхното качество. **Основните конкретни предложения за законодателни промени са свързани с по-строгите наказания при ранните бракове и приемането на Истанбулската конвенция за ограничаване на домашното насилие.**

СЕКЦИЯ 2: НАСИЛИЕТО В КОНТЕКСТА НА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

„Всеки трябва да бъде в безопасност в своя дом, в своите близки отношения, на работното си място, на обществените места и в интернет. Жените и мъжете, момичетата и момчетата, в цялото им многообразие, трябва да са свободни да изразяват идеите и емоциите си и да следват изборания от тях образователен и професионален път, без ограниченията на стереотипните норми във връзка с пола“²

Равнопоставеността на половете не е проблем на жените, а на цялото общество. Делението на обществото на жени и мъже е универсално деление. Жените не са група в неравностойно положение! Тяхното включване в обществените процеси и тяхното овластяване са от полза за всички. Вътре в групата, разбира се, има жени в неравностойно положение, например ромки, жени с увреждания и пр., които от своя страна изискват допълнителни усилия и политики за да бъдат приобщени, включени и овластени.

Реалната равнопоставеност се свързва с равните възможности в достъпа до ресурсите на обществото и с равните права и задължения на жените и мъжете. Това е цел, която изисква гаранции за равенство и премахване на системната дискриминация, т.е. не е достатъчно едно общество да е приело законодателство, което не дискриминира жените, а трябва проследяване на практиките – какво се случва при прилагането на законите и политиките под влияние на стереотипи, религия, традиции и насложени се многовековни разбирания за социалните роли на двата пола. Процесът е дълъг и сложен, тъй като изисква промяна в мисленето на хората и осъзнаване, че всеки има право да е различен, а останалите са длъжни да уважават различността, защото освен, че това е човешко право, различността е ценна - чрез многообразието се обогатява процеса на развитието. Така например, жените и мъжете са ценни за развитието на обществото със своя различен подход на управление на процесите, с различните си приоритети, знания и умения, придобити в дългогодишните процеси на управление /мъжете/ или на обгрижване /жените/. Тази политика изисква усилията и включването на всички нива на институциите и на всички членове на обществото.

Пример: Функциите, които се обуславят от физическия пол са възможността на мъжа да опложда и способността на жената да ражда и кърми. В противовес, отглеждането на детето е роля, която може да се изпълнява както от мъжа, така и от жената, при това кой и как

² Съюз на равенство: Стратегия за равенство между половете (2020 — 2025 г.) Брюксел, 5.3.2020 г. COM(2020) 152 final

изпълнява тази роля се определя от разбиранията на хората в конкретно ситуираното в пространството и времето общество, като влияние оказват и традициите, религията, наслжилите се стереотипи.

Отношенията между двата пола са властови отношения, защото става въпрос за власт и контрол, от една страна – на единия пол върху другия, а от друга страна – за контрол над ресурси. В този аспект трябва да се разглежда и насилието между жените и мъжете, чиито основни характеристики са:

- Насилието се определя като механизъм за социален контрол над жените, който служи за запазване на статуквото на мъжкото господство. Обществата или групите, доминирани от „мъжка власт“, имат по-голяма честота на агресия срещу жените. Културно-правният мандат относно правата и привилегиите на съпрузите исторически легитимира властта и господството над жените, насърчавайки тяхната икономическа зависимост, като същевременно разрешава на мъжете да използват насилие и заплахи, за да контролират жените.
- Насилственото поведение спрямо жените се предава като научени модели на поведение от поколение на поколение. Предаването се извършва предимно в обичайна среда на взаимоотношения.
- Социалните стандарти минимизират нанесените щети и оправдават насилственото поведение на мъжете. То се обяснява чрез мъжки разстройства, заболявания и зависимости. Вината също обикновено се приписва на жените, въпреки че те са основните жертви.
- Алкохолът, който в много случаи се изтъква като отговорен или предразполагащ към злоупотреба, е отречен като фактор за пряко насилие и работи като оправдание за поведението на агресора.
- Андроцентричният сексуален модел, обусловен от половите социални роли, също насърчава насилието срещу жени. Моделът на хипер-мъжествено поведение например, може да причини проблем в комуникацията, който да доведе до насилствено поведение срещу жените.

Насилието, основано на пола — или насилието, което е насочено срещу жена, защото тя е жена, или което засяга жените в непропорционална степен — остава едно от най-големите предизвикателства пред нашите общества и е дълбоко вкоренено в неравенството между половете. Основаното на пола насилие във всичките му форми продължава да не се докладва в достатъчна степен и да се пренебрегва както в рамките на ЕС, така и извън него. ЕС ще направи всичко възможно, за да предотвратява и да се

бори с основаното на пола насилие, да подкрепя и защитава жертвите на такива престъпления и да търси отговорност от извършителите за техните злоупотреби³.

Фигура 1: КОЛЕЛО НА ВЛАСТ И КОНТРОЛ

Източник: *Подобряване на ефективността на правоприлагането в борбата с насилието над жени и домашното насилие* Наръчник за обучение на учител, Анна Костанза Болдри

Колелото на властта и контрола (http://gbv-implement-health.eu/implement_train_BG_201606_web.pdf) предлага рамка за разбиране на проявите и механизмите на властта и контрола в интимните връзки. Този модел е разработен от Програмите за интервенция на домашното насилие в Минесота, САЩ и включва преживяванията на жени, пострадали от насилие от интимен

³ Съюз на равенство: Стратегия за равенство между половете (2020 — 2025 г.) Брюксел, 5.3.2020 г. COM (2020) 152 final

партньор, взели участие във фокус групи. Колелото се състои от осем спици, които обобщават моделите на поведение, използвани от дадено лице умишлено да контролира и доминира над своя интимен партньор: чрез сплашване, емоционално насилие и изолация, както и омаловажаване, отричане и обвиняване, чрез използване на деца, налагане на мъжка привилегия, финансово насилие, принуда и заплахи. Тези действия служат за налагането на "власт и контрол" - думите са в средата на колелото. Рамката на колелото се състои от физическо и сексуално насилие - това насилие обединява всичко. Насилието над жени е един от ключовите социални механизми, чрез които жените са принуждавани да се подчиняват на мъжете. Някои групи жени, като жени, принадлежащи към малцинствени групи, жени от коренното население, жени бежанки, жени мигранти, жени, живеещи в селски или отдалечени общности, жени в немощ, жени в институции или задържани, жени с увреждания, възрастните жени и жените в ситуации на въоръжен конфликт са особено уязвими към насилие. Това е особено вярно по отношение на **насилието, свързано с „честта“** във всичките му много варианти и форми. Насилието срещу жени обикновено се извършва от мъже, които жените познават или с които са в близки отношения, но в случаите на насилие, свързано с „честта“, семействата и общностите също участват.

Насилие свързано с „чест“ е форма на насилие, което се извършва в името на така наречената семейна или общностна „чест“. Кодексът на „честта“, на който се позовава това насилие, се определя по преценка на роднини от мъжки пол, а жените, които не се придържат към правилата, се наказват за това, че предизвикват срам за семейството. Свързаното с честта насилие и злоупотреба може да приема много форми, като заплашително поведение, нападение, изнасилване, отвлечане, принудителен аборт, принудителен брак, заплахи за убийство и фалшив затвор, извършени поради така наречената „чест“. Убийствата в името на „така наречената“ чест (често наричани убийства на честта) са убийства, при които предимно жени се убиват за действително или възприемано като неморално поведение, което се счита, че е донесло срам на семейството.

Концепцията за „честта“ и връзката ѝ с патриархалността в социалните системи

Насилието и престъпленията, извършени в името на честта, са проява на жесток и нечовешки контрол и подчинение, упражнявано от мъжете над жените в контекста на

патриархалните общества. Осакатяването на половите органи при жените (FGM), принудителните бракове и насилствените самоубийства са най-честите практики, налагани от тези общества.

Патриархатът е социална система, в която основната роля във всички социални сектори се отдава на мъжете, държейки жените в подчинено положение. Патриархалното общество се отличава с мъжка хегемония, в което мъжете имат властта и контрола над общността. Контролът представлява основна ценност в патриархалните общества. Върху него се гради социалният живот и взаимоотношенията между членовете на обществото. Той обикновено се постига с насилие и създава структурни неравенства, които засягат всички области от живота на жените, включително тяхната сексуалност.

Сексуалността на жените представлява основен елемент за културите, основани на честта. Сексуалното поведение на жените в семейството представлява честта на семейството. Мъжете имат пълна власт над тялото на своите дъщери, сестри, съпруги или дори братовчеди или по-разширени членове на семейството.

Стотици жени от всички възрасти са убити заради различните тълкувания на честта. Най-често срещаните наказания, наред с други, са убиване с камъни, удушаване, прерязване на гърлото и заливане с киселина. Традициите срещу правата на човека, религиозните тълкувания и племенните закони имат много силно влияние върху населението.

Дефиниция

И дефиницията, и точната терминология, която препраща към престъпления, свързани с честта, са донякъде проблематични. Терминът „престъпление на честта“⁴ се използва за обозначаване на голямо разнообразие от насилствени действия срещу жертвата, която обикновено (но не винаги) е жена. Общото между тези видове действия е мотивацията на извършителя(ите), които считат че тяхното действие възстановява „загуба на чест“, причинена от поведението на жертвата. Извършителите обикновено произхождат от семейството на жертвата или от по-широката общност, към която принадлежат. Те извършват насилствени атаки срещу жертвата на основа на културно детерминирани представи за приемливо поведение при такива ситуации. Това насилие може да бъде под

⁴ United Nations General Assembly, Resolution 69/L.23 on 'Child, Early and Forced Marriage', 17 November 2014.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.3/69/L.23/Rev.1

формата на отвличания, осакатявания, побои или дори заливания с киселина, като най-крайните примери водят до убийството на жертвата, т.нар. убийства „в името на честта“.

„Безчестието“, причинено от поведението на жертвата, може да има няколко форми и може да се отнася например до това, че се облича по начин, считан за неподходящ от общността; не приема или желае да прекрати уредения брак; участва в сексуални отношения извън брака, или е ангажирана в хомосексуални отношения.

Гениталното осакатяване на жени, принудителните аборти и насилствената стерилизация, ранните и принудителните бракове, т.нар. „насилие, свързано със защитата на честта“ и други вредни практики срещу жените и момичетата са форми на насилие, основано на пола, и тежки нарушения на правата на жените и децата в рамките на ЕС и по света. Освен евентуално законодателство ЕС ще представи препоръка относно предотвратяването на вредни практики, включително нуждата от ефективни превантивни мерки и признаване на значението на образованието. В нея ще се разгледа също укрепването на публичните служби, мерките за превенция и подкрепа, изграждането на капацитет на специалистите и достъпът до правосъдие, който е съобразен с нуждите на жертвите.⁵

История на престъпленията „на честта“

Този вид насилие не е ново явление. Корените му могат да бъдат проследени до 1750 г. пр. Хр. и Кодекса на Хамураби, който счита, че девствеността на жената е „собственост“ на нейното семейство.⁶

Римското законодателство позволявало съпруг да убие жена си, ако я хване в изневяра, но не и обратното.⁷ Религиозни текстове също адресират прелюбодеянието. Старият завет например споменава смъртната присъда като подходящ отговор на изневяра и предбрачен секс.

⁵ Съюз на равенство: Стратегия за равенство между половете (2020 — 2025 г.) Брюксел, 5.3.2020 г. COM(2020) 152 final

⁶ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices, page 8.

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-forced-marriage-eu_en.pdf.pdf

⁷ Statistics on Forced Marriage 2015: <https://www.gov.uk/government/statistics/forced-marriage-unit-statistics-2015>

Престъпленията на честта и религията

Въпреки че престъпленията, основани на честта, се свързват популярно с исляма⁸ не всички убийства „на честта“ се разглеждат в този контекст⁹ (например, те срещат и в индуистките и сикхистките общности, както и сред Друзи, християни и евреи). Всъщност някои ислямски лидери осъждат тази практика и твърдят, че тя няма подкрепа в тяхната религия. Общностите, където са тези видове престъпления имат култура, в която семейството доминира над индивида, и следователно личният избор, който се изправя срещу желанията на семейството се възприема като срамен или непочтен. Наполеоновият кодекс във френското право също е споменаван като източник на разпоредби свързани с престъпления на честта.

Престъпленията на честта се категоризират или като насилие, основано на база пол, или като престъпления, произтичащи от културната традиция. Някои автори твърдят, че за да се даде правилното третиране на престъпленията „на честта“, трябва да се използват и двата подхода, но в крайна сметка престъпленията, свързани с честта, са нарушение на правата на човека¹⁰

Престъпления на честта и връзката им с пола

Въпреки че жертвите на престъпления, свързани с честта, са предимно жени, има случаи, при които жертвите на „убийства на честта“ са мъже, романтични партньори на жени, чиито семейства защитават „загубата на чест“.

Пример за това е случаят с Абас Резай, който е убит в Швеция през 2005 г. от родителите на приятелката му, защото те не одобрявали неговата връзка с дъщеря им.

Ако отворим Уикипедия ще срещнем следното определение за понятието „чест“: „Съвкупност от нравствени качества и принципи на отделната личност, които са достойни за уважение и създават добро име в обществото“. Това е сложна концепция, която съчетава лоялност към собствените принципи, благородство, достойнство, жажда за справедливост.

⁸ Gabriela Bravo. *Enquête sur les mariages forcés et l'accompagnement des victimes en Seine-Saint-Denis Réalisée en Seine-Saint-Denis 2012. Observatoire des violences envers les femmes du Conseil général de Seine-Saint-Denis*

⁹ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). *Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices*, page 12. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-forced-marriage-eu_en.pdf

¹⁰ United Nations General Assembly, *Resolution 69/L.23 on 'Child, Early and Forced Marriage'*, 17 November 2014. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.3/69/L.23/Rev.1

Човек на честта е този, който може да живее според съвестта си и да поддържа достойнство дори в трудни ситуации. Силата и богатството са второстепенни за него. Честта е честност, благоприличие, достойнство, като цяло - всички морални качества и принципи, достойни за уважение. И независимо от това, че всяко общество има свое виждане за честта, общото разбиране е за изразена почит, уважение и признание към дадено лице или група, защото тяхното поведение отговаря на определени от обществото норми и очаквания. Законът за честта, кодексът на честта е съвкупност от лични или групови правила за поведение, които се считат за задължителни, неприкосновени от човек или група хора и защитават чувството за лично (групово) достойнство и благоприличие. Тези обществени норми и очаквания не са константна величина, а са се променяли през вековете на развитие, като особено влияние са оказвали традициите и религиите. Интересното е, че значенията на тази дума са различни за хора от различен пол. Преди години честта се отнасяше само до целомъдрието на жената, а за омъжена жена - съпружеската вярност. Какво е чест за момиче? И до днес сред много общности битува понятието „моминска чест“, свързано дефинитивно с „целомъдрие, непорочност, девственост“ на девойката, като условие за брак. Ако лицето не оправдае тези очаквания, това се смята за накърняване на личната чест или честта на семейството. Има различни методи за наказване на онази, която не е запазила девствеността си преди сватбата - през 19 век на такива булки е поставяна яка и не само виновната жена е можела да я получи - родителите и сватовниците също са били наказвани, включително с убийство.

Повечето убийства на жени се извършват, след като засегнатата жена е обвинена в предбрачна или извънбрачна връзка; сключи брак с мъж по свой избор, въпреки съпротивата на семейството си, или откаже предложение за брак, представено от нейното семейство.

Според независимата Комисия по правата на човека на Пакистан през 2015 г. убийствата извършени заради накърнена чест са 1100, през 2014 г. са 1 105 и през 2013 г. са 869. Съветът по ислямска идеология е обявил подобни убийства за неислямски още през 1999 г., но в 2015 г. излиза с тълкуване, че съпрузите може леко да бият съпругите си, което довежда до обществена реакция, и тогава същият Съвет обявява, че възстановява позицията си от 1999 г. след редицата убийства през последните седмици.¹¹

¹¹ Pakistan 'honor' killing: Why clerics' call may fall on deaf ears By M Ilyas Khan BBC News, Islamabad, 15 June 2016

Въпреки че по-голямата част от такива престъпления все още остават нерегистрирани, дори когато се съобщават на полицията, този вид престъпление често е категоризирано погрешно. Експертите предупреждават, че това насилствено поведение е различно от домашното насилие например, защото извършителите обикновено са групи от хора, които намират основание за престъплението в своята култура или традиции. Те смятат, че чрез насилието или дори убийството на жертвата, защитават честта на семейството или общността, която по някакъв начин е „опетнена“ от поведението на жертвата. Въпреки че честотата на престъпленията „на честта“ е по-висока извън ЕС, засилената миграция и последващите проблеми с интеграцията на имигрантите в приемащите общности допринесоха за това, че тези видове престъпления се превръщат в сериозен проблем и за някои държави от ЕС. Освен индивидуални, национални усилия, институциите на ЕС също са предприели стъпки за борба с насилието, основано на честта, най-вече в рамките на борбата с насилието, основано на пола¹².

ТОП 10 МИТОВЕ ЗА ПРИНУДИТЕЛЕН/РАНЕН БРАК¹³

Въпреки широкото осъждане на принудителните/ранните бракове, практиката продължава и в ЕС и по целия свят, поддържана от токсичен микс от бедност и патриархални структури на власт. Ефектите от нея са пагубни, но въпреки това проблемът често е неразбран. Оборването на тези погрешни възприятия е една от най-важните първи стъпки към прекратяване на тази вредна практика.

Ето десет от най-големите митове за практиката, нейните причини и последици:

»МИТ 1: ПРИНУДИТЕЛНИТЕ БРАКОВЕ СА НЕТИПИЧНИ ЗА ЕВРОПА

180 000 момичета и жени в Европа се изложени на риск от генитално осакатяване /ГОЖ/ всяка година. Съобщението на Европейската комисия „Към премахване на гениталното осакатяване на жени“ (2013 г.) идентифицира 13 държави от ЕС, в които има доказателства за жени и момичета, които са претърпели FGM или които са изложени на риск да бъдат подложени на тази вредна практика. Според Европейската комисия

¹² Combating 'honour' crimes in the EU, Европейски парламент Briefing December 2015

¹³ Adapted from UNFPA Top 10 myths about child marriage available online <http://www.unfpa.org/news/top-10-myths-about-child-marriage> and Frequently Asked Questions from the organization Against Forced Marriages available online <http://againstforcedmarriages.org/forced-marriage/faq>

тези държави са Австрия, Белгия, Дания, Финландия, Франция, Германия, Ирландия, Италия, Холандия, Португалия, Испания, Швеция и Обединеното кралство¹⁴.

»МИТ 2: ЧОВЕК ТРЯБВА ДА УВАЖАВА ТАЗИ КУЛТУРНА ТРАДИЦИЯ.

Принудителният и ранният брак са престъпление и злоупотреба с правата на човека, форма на насилие и ако жертвата е под 18 години, се счита за насилие над деца.

»МИТ 3: ТОВА СЕ СЛУЧВА САМО НА МОМИЧЕТА.

Вярно е, че в по-голямата част от принудителните и ранните бракове участват момичета. Но и момчетата могат да бъдат принудени да се оженят, както момичетата.

Глобалните оценки на УНИЦЕФ сочат, че около 18% от омъжените преди 18-годишна възраст са момчета, а около 82% са момичета.

»МИТ 4: НАЙ-ДОБРОТО МЯСТО ЗА МОМИЧЕТО Е НЕЙНОТО СЕМЕЙСТВО И НАЙ-ДОБРИЯТ НАЧИН ЗА РЕШЕНИЕ НА ТАЗИ СИТУАЦИЯ Е ДА СЕ ПОЛЗВАТ СЕМЕЙНИ КОНСУЛТАЦИИ, МЕДИАЦИЯ, АРБИТРАЖ И ПОМИРЕНИЕ.

В случаите на насилствен брак е важно професионалистите да НЕ иницират, насърчават или провеждат семейно консултиране, медиация, арбитраж или помирение. Има случаи на убийства на хора от техните семейства по време на медиация. Медиацията може да постави индивида в риск от по-нататъшно емоционално и физическо насилие. Всяко предприето действие трябва да бъде в съответствие с правните норми, включително тези по правата на човека, които изискват защита на конкретни принципи, включително търсене на отговорност от извършителя.

»МИТ 5: САМО ХОРА ЧУДОВИЩА БИХА ОБРЕКЛИ ДЪЩЕРИТЕ СИ НА НАСИЛСТВЕН ИЛИ РАНЕН БРАК

Родителите често вярват, че бракът ще осигури безопасността на дъщерята и нейното бъдеще. И все пак момичетата, принудени да сключат брак, са изложени на по-висок риск от депресия, опити за самоубийство и домашно насилие. Културата, вярата и традицията не са причина за принудителните бракове. Те са извиненията за това.

»МИТ 6: ТОВА СИ Е РАБОТА НА СЕМЕЙСТВОТО, ВЪПРОС НА ДАДЕНА КУЛТУРА.

Последиците от принудителния и ранен брак не остават в семейството. Те засягат цели общества и държави. Много вероятно е жертвите да забременеят, преди телата им да

¹⁴ <https://www.28toomany.org/research-resources/>

узреят, което увеличава риска от смърт на майката и новороденото. Освен това е много вероятно да напуснат училище и да станат жертва на домашно насилие. Това е нарушение на правата на човека.

»МИТ 7: ТЕЗИ МОМИЧЕТА СА НАПЪЛНО БЕЗПОМОЩНИ.

Всъщност момичетата могат да играят огромна роля за предотвратяване на принудителен и ранен брак - когато знаят правата си и имат достъп до подходящата информация и възможности. Те включват правото им на достойнство, правото им на образование и здраве, правото им на живот без насилие и принуда и правото им да избират като възрастни дали и за кого да сключат брак. Достъпът до ключова информация и услуги, включително цялостно образование за сексуално здраве и обучение в житейски умения е наложително. Когато хората започнат да виждат здравите, образовани, сигурни и несемейни подрастващи момичета като новото нормално, ще се променят възприятията и очакванията за насилствен и ранен брак.

»МИТ 8: САМО СЕРИОЗНИ САНКЦИИ МОГАТ ДА ПРЕКРАТЯТ ТАЗИ ПРАКТИКА. Повечето държави вече приеха строги закони срещу детските бракове.

Във Франция и Австрия максималното наказание за принудителен брак е пет години лишаване от свобода.

Независимо, че е вярно, че тези закони се нуждаят от по-добро прилагане, само законите не могат да прекратят практиката на принудителен / ранен брак. Трябва да се постигне нулева толерантност в общността и да се прилагат мерки за повишаване на осведомеността за оспорване и промяна на стереотипите по отношение правата на двата пола, които са основната причина за дискриминацията на основа пол.

»МИТ 9: ПРАКТИКАТА НА ПРИНУДИТЕЛНИ / РАННИ БРАКОВЕ НЕ МЕ КАСАЕ

Когато потенциалът на една трета от всички момичета е подкопан, всички са засегнати. Загубата на техния колективен потенциал е неизмеримо голяма и се отразява на всяка икономика и работна сила в света. Зачитането на правата на човека е отговорност на всеки един от нас като гражданин.

»МИТ 10: КАТО НЕ СЕ СЪГЛАСЯВАМЕ С НАЛОЖЕНИЯ НИ БРАК СЕ ОПЪЛЧВАМЕ СРЕЩУ РЕЛИГИЯТА.

Всички основни религии прокламират, че човек има право да избере с кого да сключи брак. Въпреки това семействата или общностите могат да използват религиозен довод, за да се опитат да принудят син или дъщеря да се съгласят на избран от тях брак. Актът на

принуждаването на някого да се ожени е против практиките и ученията на исляма, както и на други религии. Следователно въпросът за насилствен / ранен брак не е въпрос на религия, а е културна практика, която нарушава правата на човека.

„Чадър на честта“

Думата "чест" е чадър, под който се крият множество престъпления и злоупотреби. За практиките е важно да познават разнообразието от престъпления, които са под защитата на честта.

От схемата на чадъра на честта става ясно, че този тип насилие не е в една единствена форма, а по-скоро е комбинация от различни злоупотреби с човешки права. Въпреки, че почти всички злоупотреби изглеждат по един и същи начин, важно е да се изследват и разпознават характерните особености на общности, които извършват насилие в „името на честта“.

СЕКЦИЯ 3: ПРАВНА УРЕДБА И АНАЛИЗ НА СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА В ИМЕТО НА ЧЕСТТА

Злоупотребите и насилието в името на честта, като всеки вид насилие представляват нарушение на правата на човека, както и дискриминация основана на пола, в случаите когато жертвите са жени или нарушаване на правата на децата, когато жертви на такова насилие са малолетни. Традиционни практики, които имат отрицателно въздействие върху здравето на жените и децата и които нарушават международните стандарти за правата на човека, се определят като "вредни традиционни практики" (напр. гениталното осакатяване на жени, насилствено хранене на жени, ранен брак, различни табута или практики, които пречат на жените да контролират тяхното собствено плодородие, хранителни табута и традиционни практики за раждане, предпочитание за син и неговите последици за статута на момичетата, детеубийство на родени момичета, ранна бременност, заплащане на откуп-зестра¹⁵). Преодоляването и санкционирането на такива практики е важно, защото никой не може да бъде лишен от човешките му права и достойнство заради традициите и културата на една общност. Основните дейности на Организацията на обединените нации и Съветът на Европа е да създават инструменти за борба с насилието, да насърчават приемането на международни правни норми, които да се прилагат директно или чрез транспонирането им в местните законодателства на съответните страни членки.

Въвеждането на тези международни стандарти допринася за хармонизиране на националното законодателство и за разпознаване и предприемане на действия срещу този вид насилие.

1. Международно - правна уредба

Основните нормативни актове с международно правно значение за създаване рамката и необходимите елементи за разпознаване и осигуряване на защита при насилие, включително и това, в името са честта са:

➤ **Всеобщата Декларация за правата на човека /ДПЧ /**, приета през 1948 г. от Общото събрание на ООН представлява най-важния глобален инструмент за защита на човешките права установяващ основни права и свободи, част от които с особено значение

¹⁵ <https://www.coe.int/bg/web/compass/what-are-human-rights>

за гарантиране недопускането на насилие, като свобода от дискриминация (чл.7), право на живот, свобода и лична сигурност (чл.3), свобода от робство (чл.3), свобода от измъчване и деградиращо отношение (чл.5).

➤ **Европейската конвенция за защита на човешките права и фундаментални свободи (позната като Европейска конвенция за правата на човека – ЕКПЧ)**, приета от всички страни членки на Съвета на Европа през 1950 г. е основният инструмент за човешки права в Европа. Нейното прилагане е гарантирано от Европейския съд за човешки права.

➤ **Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW)**, приета с резолюция 34/180 от 18 декември 1979 г. на Общото събрание на ООН насърчава държавите членки да предприемат законодателни мерки възпрепятстващи дискриминацията срещу жените, да гарантират равенството на половете пред закона, както и да насърчават преодоляването на културните модели и предразсъдъците, които водят до малоценност или превъзходство на един пол над друг или ограничават и възпрепятстват реализирането на правата по причина на полова принадлежност. Тези гаранции са изключително важни за преодоляването на този вид насилие, предвид обстоятелството, че се касае за престъпления, които са в тясна връзка с традиционните разбирания на група от общности, свързани с осъществяване на контрол върху сексуалните и социалните избори на жените и децата.

- **Конвенцията срещу тормоз и други форми на жестокост, нечовешко или деградиращо отношение (1984)**
- **Конвенцията за защита на правата на мигранти работници и членове на техните семейства (1990)**
- **Конвенцията на ООН за правата на детето (1989)** – първият юридически обвързващ международен документ, който утвърждава човешките права на всички деца.
- **Хартата на основните права на Европейския съюз, приета на 1 декември 2009 г.**, представляваща още една голяма крачка към защитата на правата на човека. В шестте раздела на Хартата са включени основните права, като право на живот, забрана за изтезания, робство и смъртно наказание, право на личен живот, брак, свобода на мисълта, словото, образование, работа, собственост и други.
- **Резолюция на Генералната асамблея на ООН A/RES 57/179** за мерките, които трябва да се предприемат с цел премахване на престъпленията, извършени срещу жени в името на честта от 2003 г.

- **Резолюция на Генералната асамблея на ООН A/RES/59/165** за мерките, които трябва да се предприемат с цел премахване на престъпленията, извършени срещу жени в защита на честта, от 20 декември 2004 г.
- **Резолюция 1468 (2005) за принудителен и детски брак** на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа
- **Резолюция 843 (IX) на Общото събрание на ООН от 17.12.1954г.** относно „традиции, стари закони и практики, свързани с брака и семейството, несъвместими с принципите на Хартата на ООН (Всеобщата декларация за правата на човека)
- **Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над**

жените и домашното насилие на Съвета на Европа (т.нар. Истанбулска Конвенция) от 2011 г., съдържаща една от най-пълните регламентации на международно ниво по отношение на защитата срещу насилието, основано на пола, включваща ясна регламентация, както в **чл.37 „Насилствения брак“** *„Страните предприемат необходимите законодателни или други мерки, за криминализиране на умишленото принуждаване на пълнолетно лице или на дете да сключи брак“*, така и по отношение на честта, въведен в **чл.42 Неприемливи основания за престъпления включително за така наречените „престъпления на честта“** *„Страните предприемат необходимите законодателни или други мерки, за да гарантират, че в хода на започнати наказателни производства вследствие на извършването на актове на насилие, обхванати от настоящата Конвенция, културата, обичаят, религията, традицията или така наречената "чест" няма да бъдат приемани като основание за такива актове. Това обхваща по-специално твърденията, че жертвата била нарушила културни, религиозни, социални или традиционни норми или обичаи за подходящо поведение “*. (Обявена за противоконституционна с Решение 3/2018 на Конституционния съд на Р България)

2. Национална уредба

Защитата на човешките права и в частност защитата при насилие в името на честта зависи в голяма степен от политиките, законите, процедурите и инструментите, приети и прилагани на национално ниво. Националните процедури и правни норми имат по-непосредствено и директно приложение и влияние от тези на международно ниво. Изключително важно е обаче националната законодателна рамка да е адекватно реципирана и в съответствие с действащите международни нормативни актове.

Основен инструмент за защита срещу този вид престъпления е **Наказателния кодекс**. Съгласно чл.3 от НК, Кодексът се прилага за всички престъпления, извършени на територията на България, следователно защита от престъпленията в името на честта във всичките му форми може да се търси от всички наказателно отговорни лица.

През 2019 г., след като Конституционният съд обяви Истанбулската конвенция за противоконституционна, бяха криминализирани определени деяния, извършени „в условията на домашно насилие“. За пръв път в НК беше въведено определение за „домашно насилие“. Според чл. 93, т. 31НК¹⁶ престъплението е извършено „в условията на домашно насилие“, ако е предшествано от **системно упражняване на физическо, сексуално или психическо насилие, поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права и е осъществено спрямо възходящ, низходящ, съпруг или бивш съпруг, лице, от което има дете, лице, с което се намира или е било във фактическо съпружеско съжителство, или лице, с което живеят или е живяло в едно домакинство**“. Видно е, че този вид престъпни деяния накърняват права и ценности, каквито накърняват и т. нар. „престъпления в името на честта“ – личната свобода, свободата на волята, личните права и т. н.

До този момент определението за домашно насилие се съдържаеше само в гражданското законодателство – **чл.2 Закона за защита от домашното насилие**. *В законодателството у нас обаче продължава да липсва определение за злоупотреба или насилие в името на честта.*

Следва да се прави разграничение между „престъпление в името на честта“ и действия, които не са криминализирани, но представляват посегателства срещу физически лица, изразяващи се в „злоупотреба в името на честта“/„насилие, основано на честта“. Общото между престъпните състави, е че имат една специфична особеност – престъпното поведение е свързано с извършване на насилие „в името на честта“ с **цел** защита на възприемани културни и религиозни убеждения, или когато е нарушен „кодексът на честта“ на семейството или на общността. С оглед направеното разграничение по мотиви за извършване на престъпленията и наличието на *изрични данни за груповата и етническа принадлежност* на извършителите, респ. на пострадалите от извършените

¹⁶Член 93, т. 31 НК (ДВ, бр. 16/2019г.).

деяния, в България като „престъпления на честта“ или свързани с тях, основно могат да се разграничат следните групи престъпления, предвидени в НК:

1. Престъпления против брака и семейството:

- принуждаване на другото да встъпи в брак чрез употреба на сила, заплашване или злоупотреба с власт (**чл. 177, ал. 1 НК**),
- отвличане на другото с цел принуда да встъпи в брак (**чл. 177, ал. 2 НК**); -
- даване на откуп или посредничество за даване или получаване на такъв откуп (**чл. 178 НК**).

Съгласно чл. 46 от Конституцията бракът е доброволен съюз между мъж и жена. За законен се признава само гражданският брак, а формата, условията, редът за неговото сключване и прекратяване се уреждат със Семейния кодекс, който предвижда, че само по изключение брак може да се сключи и между лица, навършили 16-годишна възраст. Основни принципи са равноправието и доброволността между съпрузите.

Правото на закрила на децата е най-общо формулирано в **чл. 10 от Закона за закрила на детето**: *„Всяко дете има право на закрила за нормалното му физическо, умствено, нравствено и социално развитие и на защита на неговите права и интереси.“*

Член 2 от Конвенцията за правата на детето повелява, че *„държавите – страни по конвенцията, зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази Конвенция, на всяко дете, в пределите на своята юрисдикция без каквато и да е дискриминация.“*

Международноправните норми определят **ранните бракове** като *бракове между деца*. Резолюция 1468 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) определя **„детския брак“** като *„съюз на две лица, поне едното от които не е навършило 18 години“*.

Проблемът с ранните и с принудителните бракове у нас се локализира най-вече сред населението от ромски произход. В цитираното изследване на УНИЦЕФ се съдържат следните данни¹⁷: *„През 2001 г. 6181 момичета под 18 години са в съжителство, като 2283 от тях са под 16 години. За десет години броят на 18-годишните момичета в*

¹⁷ https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org/bulgaria/files/2018-10/Report_on_Social_Norms_Bul.pdf с. 21

съжителство намалява с около 30% и през 2011 г. те са 4334. Намаляването при 16-годишните в съжителство е над 33% – те са 1505 през 2011 г.”

Тези бракове са тежка форма на сексуално насилие, с което се нарушават основните права на децата като образование, здравословен начин на живот, сигурност– правна и социална среда. Най-заstrasени са момичетата под 18-годишна възраст, които са заставени да съжителстват с партньор, като това води до ранна бременност, полово предавани болести, ниско образование, изолиране от социален живот, трайна маргинализация.

Като **причина/мотив** за вземане на решения за ранни или насилствени бракове може да се посочат: традициите, социалният и икономически фактор, лошите условия на живот и ниското ниво на образование, ниски доходи или изобщо липса на доходи.

В Раздел I на Глава IV на Наказателния кодекс са уредени видовете **престъпления против брака**, като два от съставите засягат именно **свободата на волеизявлението във връзка със сключването на брак – чл.177 и чл.178 НК**. Непосредствен обект на тези престъпления са обществените отношения, които гарантират свободата на волята при встъпване в брак и неговата действителност.

В Раздел II на Глава IV на Наказателния кодекс са регламентирани **престъпленията против семейството**. В изследваните по проекта съдебни райони в България няма данни посочените по-горе престъпни деяния да са извършени като „престъпления в името на честта“. Затова от включените в Раздел I на Глава IV от НК престъпления предмет на изследването са само тези по чл. 177 и 178 НК – „престъпления против брака“.

2. Престъпления против младежта – Раздел II от Глава IV на Наказателния кодекс:

- принуждаване на другото да заживее съпружески с някого чрез употреба на сила, заплашване или злоупотреба с власт (**чл. 190, ал. 1 НК**);
- отвлечане на другото с цел да бъде принуден да заживее съпружески с някого (**чл. 190, ал. 2 НК**);
- принуждаване на другото да заживее съпружески с него или с друго лице, като чрез въвеждане в заблуждение го склони да премине на територията на друга държава (**чл. 190, ал. 3 НК**);
- заживяване на пълнолетно лице на съпружески начала с лице от женски пол, ненавършило 16-годишна възраст (**чл. 191, ал. 1 НК**);

- склоняване или улесняване от пълнолетно лице на непълнолетно лице от мъжки пол и лице от женски пол, ненавършило 16-годишна възраст, да заживят съпружески, без брак (**чл. 191, ал. 2 НК**);
- квалифициран състав по **чл. 191, ал. 3** – ако деянията по предходните алинеи са извършени с лице, ненавършило 14-годишна възраст;
- даване или получаване на откуп или посредничеството за даване на откуп от родител или сродник, за да разреши на дъщеря или сродница, ненавършила 16-годишна възраст да заживее съпружески с друго (**чл.192 НК**).

Това са престъпленията по чл. 190, 191 и 192 от НК, за които има нужните данни относно това, че **мотивите** за извършването им е спазването на определени **обичаи и практики** в поведението на извършителите и на пострадалите лица, предвид **груповата и етническа принадлежност** на извършителите, респ. на пострадалите от извършените деяния. Изследваната съдебна практика сочи, че деянията по чл. 190-192 НК са най-яркият израз на т.нар. „престъпления на честта“, тъй като има най-многобройна съдебна практика, която е еднородна, а налаганите от съдилищата наказания на извършителите са, с малки изключения, почти еднакви.

Според редица изследвания **изискването за запазване на виргиналния статус (честта, девствеността, моминството) на булката е основната норма, с която е свързан детският брак при ромите**. *Изискването за честта на момичето не е ромска традиция per se, но тя се схваща от ромите като важен дял от идентичността им. Нормата за девственост на момичето продължава да се възприема от ромите като основен етноразграничителен маркер на идентичност, отделящ ги от останалите общности.*

Тази особеност се съдържа в мотивите и на някои от изследваните съдебни решения¹⁸: „*Двамата спазили традицията на ромския етнос, като същия ден избягали и се скрили при роднини на Р., където прекарвали известно време заедно. Спазвайки тази традиция, двамата младежи знаели, че ще принудят родителите си да приемат решението им за съвместно съжителство, тъй като според ромския етнос, след като момичето избяга с момчето и прекара известно време насаме с него, става негова жена. Същата вечер двамата младежи отишли в дома на Н. Р.,*

¹⁸Решение № 144/14.09.2015 г. по н. д. № 456/2015 г. на Районния съд – Ихтиман (чл. 191, ал. 2 НК, чл. 20, ал. 1 НК, чл. 20, ал. 2 НК, чл. 78а НК).

където заявили решението си на родителите му – обвиняемите А. Н. и Д. Р. Те приели решението и се съгласили двамата младежи да заживеят заедно, като мъж и жена, след което посетили дома на обвиняемите А. А. и С. А., за да поискат „официално“ Г. за жена на Н.“.

Същото е посочено и в друго решение¹⁹: „В началото на месец май същата година в съгласие с ромските традиции решили да заживеят на семейни начала. На...2014 г. двамата избягали от домовете си, знаейки, че традицията на ромския етнос предполага, когато момичето избяга с момчето, да се приема, че става негова жена“.

От анализа на съдебните решения се установява, че в голяма част от престъпленията, особено тези по чл. 191 ал. 2 НК, участва повече от едно лице-обикновено родителите на лицата, които са били склонени или улеснени да заживеят съпружески, без да са сключили брак, което е характерно за тези общности, осъществявайки традициите си.

3. Особенности на налаганите санкции

На база анализирани 69 броя съдебни решения, разпределени по райони на действие на окръжните съдилища, както следва: София област- 19 бр. с концентрация в РС-Ихтиман - 12 броя; Плевен - 11 бр. Благоевград - 8 бр.; Търговище - 5 бр.; Враца-3 бр.; други райони на Окръжни съдилища - 23 бр. наложените наказания са следните:

- глоба от 1000 лв. - 50 бр.
- глоба 1300 лв. - 1 бр.
- глоба 500 лв. - 1 бр.
- Лишаване от свобода - 4 бр.
- пробация- 3 бр.
- оправдава – 3 бр.,

тоест в над 70 % от случаите наказанията са глоба от 1000 лв., която е минималната по размер по чл. 78а ал. 1 (от 1000 до 5000 лв.). Следва да се отбележи, че в тези случаи съдът е наложил административно наказание, като е освободил от наказателна отговорност извършителите на основание чл.78а НК, без да налага наказания по чл. 37 НК. В тези случаи съдът анализира подробно всички смекчаващи и отежняващи отговорността обстоятелства, както и преценява наличието на изискванията по чл. 78а, ал.1 б. „а“, „б“ и „в“, а именно - за престъплението да се предвижда лишаване от свобода

¹⁹Решение № 116 от 22.07.2015 г. по н. д. № 335/2015 г. на Районния съд -Ихтиман (чл.191, ал. 2, чл. 20, ал. 1 НК, чл. 78а НК.

до 3 години, или по-леко такова, при умишлено престъпление, както и наказание до 5 години, или по-леко такова, когато е непредпазливо; деецът да не е осъждан за престъпление от общ характер и да не е бил освобождаван от наказателна отговорност по реда на този раздел от НК; причинените от престъплението имуществени вреди да са възстановени. **В по-голямата част от случаите съдът е приложил чл. 78а НК и е наложил административно наказание „глоба“, като при определяне на размера на глобата съдът често е обсъждал „липсата на средства“.**

4. Право на безплатна правна помощ

Законът за правната помощ, в сила от 01.01.2006 г. урежда условията за предоставяне на безплатна правна помощ по наказателни, граждански и административни дела за лица пред всички съдебни инстанции с цел да се гарантира равен достъп на лицата до правосъдие.

Съгласно чл. 23 от закона на физическите лица, които нямат възможност да заплатят адвокатската си защита им се осигурява безплатна такава от държавата.

От общия брой от 69 анализирани съдебни актове се установява, че едва в 10 от тях е имало назначен служебен защитник - 9 бр. и 1 особен представител (15% от случаите). Като се има предвид това, че както подсъдимите, така и пострадалите са без образование, или с начално, в редки случаи с основно, без правна култура, без доходи, без възможност да си осигурят адекватна **правна помощ**, това може да обоснове извода, че същите имат необходимост да бъдат насочвани към служебен защитник, предвид изискванията за справедлив процес. Повечето от пострадалите от престъплението нямат нужните доходи да си осигурят адвокат, за да потърсят правата си и като средство за защита остава възможността да потърсят и получат правна помощ по реда по Закона за правната помощ (ЗПП) на общо основание. От проучените дела се установява, че в по-голямата част от случаите както на пострадалите от престъпления, така и на извършителите им **не е била предложена и осигурена правна помощ** при разглеждането на този вид дела с предмет престъпления „в името на честта“. Съдилищата не винаги напътстват страните в производството към правна помощ чрез назначаването на служебен защитник по реда на ЗПП. За да получат правна помощ такива лица, органът пред когото се развива производството, респ. съдът, при образувано вече наказателно производство, изисква доказателства от съответните

компетентни органи, за да прецени, дали страната не разполага със средства за заплащане на адвокатско възнаграждение. Същевременно, в огромна част от случаите съдът, при преценка на имущественото състояние, но и на останалите данни за участниците в производството (подсъдим и пострадал), по отношение липсата на образование и правни знания, не напътства достатъчно категорично и не указва на страните, че същите имат право и се нуждаят от правна помощ, както и интересите на правосъдието изискват това, предвид изискванията на международните и европейските норми за справедлив процес. Липсват достатъчно специализирани познания в тази област и механизми за ясна разпознаваемост и адекватна защита както у лицата, участници в производството, така и за останалите субекти в процеса.

Анализът на проучените съдебни решения сочи, че освен липсата на предоставена правна помощ в голяма част от случаите пострадалите не са били конституирани в качеството им на граждански ищци или на частни обвинители. Последното обстоятелство се влияе и от факта, че пострадалите обикновено са в зависимост от извършителя/подсъдимия, или се съобразяват със своите културни разбирания или общностни обичаи традиции.

5. Изводи

Правните норми относно т. нар. „престъпления в името на честта“ са концентрирани в Глава Четвърта на НК – „Престъпления против брака, семейството и младежта“ – чл. 177 и 178, чл. 190, 191 и 192 НК.

1) Деянията и пострадали от „престъпленията в името на честта“ в повечето случаи са лица от ромски произход, а причината за извършването им се корени на първо място в традициите на общностите, в ниската правна култура на извършителите, в защитата на „ценности“, типични за определени общности, а понякога – ниски доходи и желанието за получаване на материална облага.

2) В преобладаващата част от случаите извършителите на „престъпленията против честта“ са лица без образование, с начално, или в редки случаи с основно образование.

3) Престъпленията засягат обособени групи лица, като по възрастов признак в повечето случаи те са под 18, под 16 и под 14 години, които лица са и най-беззащитни.

4) Престъпленията засягат най-вече лица от етнически общности. Към настоящия момент не са установени случаи на мигранти – извършители, или –пострадали от тези престъпления.

5) Престъпленията засягат предимно млади жени и момичета, а в единични случаи извършителят или пострадалият са лица с психически/ментални проблеми.

6) Престъпленията се извършват от родители или близки (сродници) на пострадалите, като подсъдимите в едно дело обикновено са повече от един.

7) В повечето случаи на заживяване на съпругески начала съдът прилага чл. 78а НК и налага административно наказание глоба около 1000 лв., предвид преквалифициране на деянието като маловажен случай, поради последващото сключване на брак между лицата.

8) Належащо е органите на прокуратурата, разследващите и съдебните органи да информират пострадалите лица, както и обвиняемите за възможността да получат правна помощ по ЗПП, както и да им бъде и осигурявана такава, в изпълнение на изискванията за справедлив процес.

СЕКЦИЯ 4: ПРАВОЗАЩИТНА СИСТЕМА: МАТЕРИАЛИ В ПОМОЩ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИ ЛИЦА

ПРЕЧКИ ЗА ДОКЛАДВАНЕ НА НАСИЛИЕ В „ИМЕТО НА ЧЕСТТА“

Много от жертвите на насилие в „името на честта“ срещат пречки при докладване на злоупотреби и при търсене на помощ или подкрепа. Това може да се дължи на липса на осведоменост и познание за това къде и как да потърсят подкрепа, или пък произтича от самата същност на злоупотребата.

Най-чести пречки за докладване от страна жертвата

- Случаите се приемат както от членовете на семейството, така и от общността или от обществото за проблем от частен характер.
- Обсъждането на насилието с хора, които не са членове на семейството се възприема за нередно и като стигма.
- Споделено вярване, че жертвата ще има „лош късмет“, ако избяга от дома си или счита страданието за част от духовния си път.
- Сексуалното насилие става оправдание за нямането на деца и/или наследници.
- Страх у жертвата да не се превърне в пречка за браковете на своите братя и сестри.
- Страх от това, че ще притесниш семейството или че ще се влезе в противоречие със семейни традиции или културни правила.
- Религиозно вярване, че бракът е свят.
- Злоупотреба и насилие от повече от едно лице.
- Страх от нарушаване на конфиденциалността, особено ако семейството научи.
- Страх от експулсиране (от дома или страната).
- Страх от изключване или засрамване от общността.
- Страх у жертвата, че ще я локализируют и намерят.

Други пречки

- Възприемана или действителна липса на осведоменост и знания у структурите, които могат да окажат подкрепа.
- Малък брой на служителите, които са наясно с културните особености.

- Нежелание за промяна на миграционния статус.
- Липса на достъп до публични средства от страна на бежанци и липса на езикови знания, които увеличават изолацията.
- Липса на доверие в правозащитните организации, лош предишен опит.

ИНДИКАТОРИ И ПРЕДУПРЕДИТЕЛНИ ЗНАЦИ ЗА НАЛИЧИЕ НА НАСИЛИЕ НА ЧЕСТТА

Забележима промяна в поведението на човека

- Уговорени срещи често се пропускат.
- Лицето изглежда изплашено, прекалено тревожно или депресирано.
- Лицето винаги е придружавано, когато присъства на консултация / среща / назначение.
- Партньорът / членът на семейството изглежда агресивен и преобладаващо доминиращ.
- Лицето е пасивно и се страхува.

В училище и на работа:

- Отсъствие или отпадане от училище или работа.
- Ниска мотивация в училище, институт, университет и/или на работа.
- Отсъствие или отказ от участие в учебни дейности.
- Ниска академична квалификация.
- Липса на точност.
- Упражняван контрол върху професионалното развитие/кариерата.

По отношение на физическо и психическо здраве:

- Чести посещения при лекар без видими причини.
- Злоупотреба с алкохол или наркотици.
- Самонаранявания или мисли / опити за самоубийство.
- Хранителни разстройства.
- Депресия.

В полицейските регистри има преписка за:

- Семейни спорове, вкл. арест/задържане на деца от същото семейство.
- Изчезване на млади момичета или други членове на семейството.
- Бягство от дома или „изчезване“.
- Предистории с братя и сестри, принудени да влязат в брак.
- Епизодични случаи на домашно насилие или такова основано на пола, регистрирано в полицията при частни конфликтни.
- Криминално или антисоциално поведение.

Социален и семеен контрол:

- Безпочвени ограничения и контрол.
- Изоляция.
- Икономически контрол, конфискация на активи, стипендии и финансови помощи.

ИНТЕРВЕНЦИЯ ПРИ НАСИЛИЕ НА „ЧЕСТТА“

Трябва да се има предвид, че когато даден индивид потърси помощ и подкрепа, той би трябвало вече да е наясно с риска, който предприема. Професионалистите не трябва да подценяват смелостта на постъпката, и трябва да подхождат професионално и подкрепящо.

Отнесете се сериозно

Изключително важно е да се отнесете много отговорно към всяко докладвано насилие в „името на честта“, насилствен брак, генитално осакатяване на жени, дори това да бъде само предположение. Жените, момичета, мъжете, които са в ситуация на риск от такъв тип насилие могат и да подценяват в определена степен риска, на който се подлагат. Не подценявайте риска за живота им. Имайте предвид, че други членове на семейството, за които се предполага, че са помогнали на жертвата също са в риск. Най-важната първа стъпка е осигуряване на защита на предполагаемата жертва. Спазвайте процедурите, които са във Вашата организация. Имайте също предвид, че жертвата на насилие в „името на честта“, принудителен брак или генитално осакатяване трябва да преодолее огромни културни, лични и предразсъдъци на традицията, за да се довери на приятел или професионалист, или да потърси контакт с институция. Може да има и ситуация, в която приятел дава сигнал за възможно насилие в „името на честта“. Трябва да се предприемат незабавни действия за защита на жертвата. Нуждата от „позитивно действие“ е изключително важна за

ефективната и отговорна реакция.

- **От решаващо значение е изслушването** на опасенията на жертвата или на потенциалната такава – помнете, че тя може и да не е в състояние да обясни, защо смята, че е в риск и да осигури доказателства за това.
- **Не търсете контакт** със семейството или лидерите на общността – това може да повиши риска за жертвата.
- **Не опитвайте** медиация или постигане на споразумение със семейството и/или членове на общността.
- **Не правете** предположения и не отсъждайте само въз основа на Вашите възприятия за „културно различие“.
- Уверете жертвата, че приемате рисковете за нейната безопасност много сериозно и предложете подкрепа. Всички жертви трябва да се третират с висока степен на отговорност и чувствителност към тяхното състояние.
- Уверете жертвата в спазването на конфиденциалност, най-вече от семейството и другите членове на общността.
- Оценете внимателно ситуацията и ясно опишете на жертвата всички възможни мерки за безопасността ѝ, които сте предприели дори и жертвата да поиска да се върне в дома си.
- Преместете жертвата на безопасно място, непознато за семейството и приятелите ѝ.
- Уверете се, че всички останали институции са предупредени за случая и са взели съответните мерки, които могат да Ви гарантират, че тя ще бъде в безопасност след като поемат случая от Вас.
- При необходимост от преводач, използвайте професионален такъв. НИКОГА не ползвайте приятели или членове на семейството (дори и деца) или членове на общността. Уверете се, че преводачът не познава жертвата и че не е в контакт с общността. Когато е възможно получите съгласието на жертвата за включването на съответния преводач. Винаги предварително разговаряйте с преводача, както и след като завърши разговорът.
- Съветвайте жертвата да смени номера на мобилния си телефон, за да не бъде открита от членове на семейството ѝ чрез директен контакт, или

проследяване от страна на мобилния оператор.

- Предложете на жертвата да смени банковите си детайли, за да не може да бъде проследена при извършване на определени транзакции.
- Създайте си кодова система за контакт с жертвата – използвайте пароли. Това е от изключителна важност при използването на смс – и.
- Продължете да бъдете в контакт с жертвата по начин, по който тя предпочита.
- Оценете риска за децата, братята и сестрите и предприемете съответните мерки.
- Бъдете внимателни при ползването на публични услуги като такси, наемане на жилище или здравни услуги. Това може да застраши жертвата (членове на семейството и общността могат да работят в тези институции и да бъдат предупредени за нейното местоположение).
- Посъветвайте работодателя ѝ или образователната институция, която посещава за ситуацията и необходимостта от създаване на безопасна среда.

ПОМНЕТЕ:

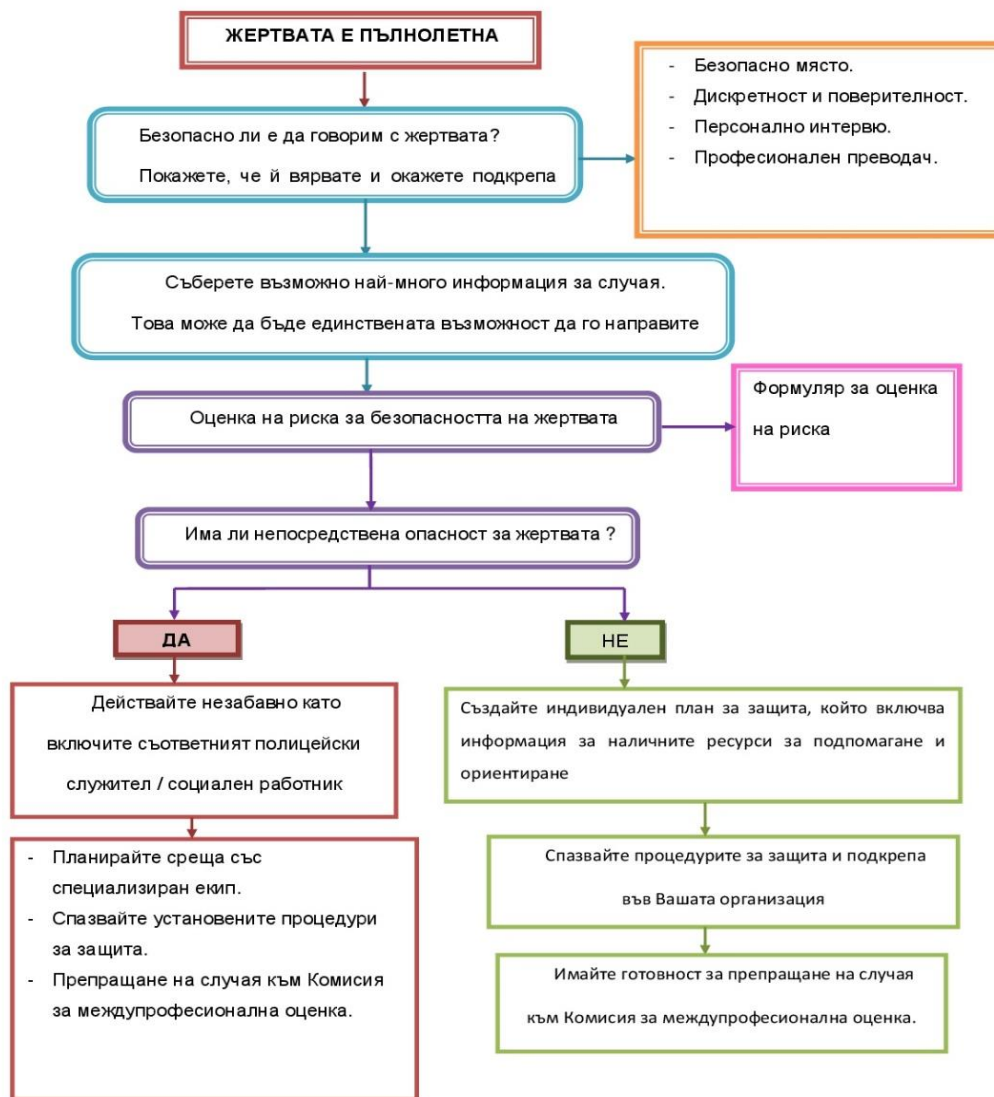
Вашата роля не е в това да окуражавате жената да напусне партньора и дома си.

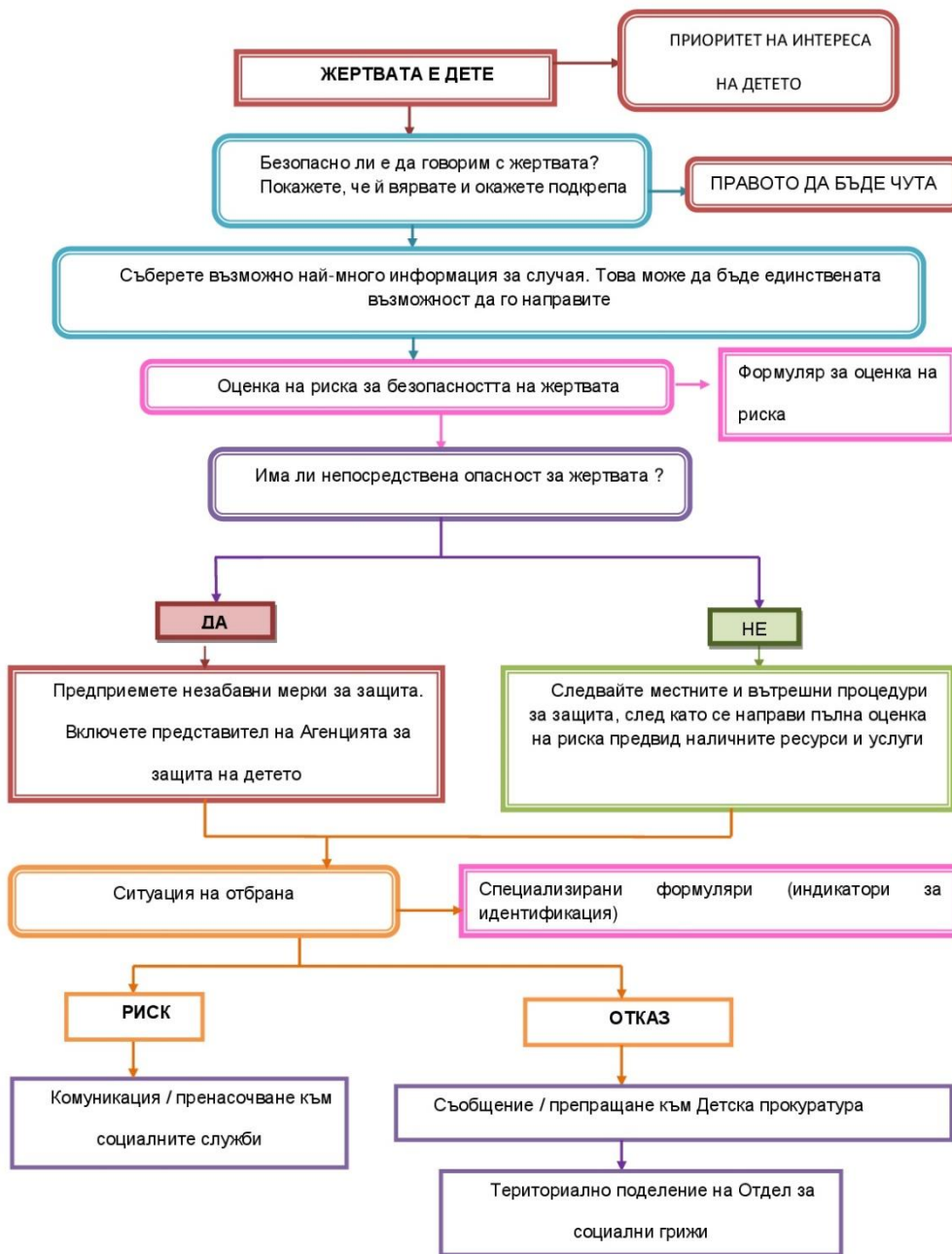
Напускането не винаги означава и край на насилието.

Жените са дори в по-голям смъртен риск или сериозно нараняване, когато са сами или напуснат агресивен партньор или семейство.

■ ДИАГРАМА НА ИНТЕРВЕНЦИЯ

СЪВЕТИ КЪМ ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА ПОЛИЦИЯТА

Липсващи хора

Наличието на изчезнали хора, особено млади жени и момичета трябва да даде още едно основание за по-внимателно разглеждане на случая. Документираните случаи много често показват, че момичетата и младите жени напускат домовете, за да избягат от уговорен или насилствен брак. Професионалистите трябва да са наясно, че семейството и членовете на общността могат да привлекат полицията или другите институции, да намерят „някакъв избягал“, като по този начин се опитат да избягат от отговорност за извършеното насилие. По същия начин семейството и общността могат да дадат невярна информация, дори и да обявят изчезналия за насилник, за да насочат усилията на полицията за намиране на субекта.

Има немалко случаи, при които семействата и членовете на общността опитват да осуетят полицейските разследвания на изчезнали хора, чрез криене на информация или насочване в погрешна посока. Колкото и да са очевидни обстоятелствата, персоналят, който е ангажиран, трябва да прецени потенциалните рискови последици от връщането на изчезналото лице в семейството му.

Правило на единствения шанс

След като жертвата или потенциалната жертва е предприела стъпка да потърси помощ и подкрепа, от съществено значение е да бъдат предприети незабавни и адекватни действия. Много е вероятно служителят да няма друга възможност да помогне на жертвата. Тази първа възможност е позната като „*Правило на единствения шанс*“.

КАКВО ТРЯБВА ДА НАПРАВИ ПОЛИЦИЯТ

- Поставя на първо място защитата на жертвата и нейната безопасност, за да се предотврати по-нататъшното ѝ участие при нарастване на риска.
- Оценява потенциалните рискове за жертвата, като взема предвид, това което наранява жертвата.
- Интервюира жертвата индивидуално в защитено и частно пространство.
- Уверява още веднъж жертвата, че разговорът ще бъде конфиденциален, както и че никаква информация няма да бъде предоставена на семейството ѝ, приятелите и членовете на общността.

- Приема това, което потенциалната жертва споделя.
- Обяснява всички възможности и потенциални резултати на жертвата.
- Разпознава и се съобразява с нейното желание.
- Оценявам риска, който е пред нея чрез анализиране.
- Наясно е с всеки риск за професионалиста и оценява риска за нейната защита.
- Свързва се възможно най-бързо с професионалист, отговорен за насилие основано на „честта“.
- Създава сигурен начин за контакт с жертвата.
- Събира информация, за да може да я предаде на отговорния служител и да я архивира.
- Осигурява контакти и помага на жертвата да запомни основната информация от институциите за подкрепа.
- Оценява междинния доклад, защита и извеждане от семейството.
- Снема личните данни на жертвата, фотографира я и снема отпечатьци (с изричното ѝ съгласие)
- Изисква от жертвата да остави на съхранение личните си документи, за да избегне принудително извеждане от страната от страна на членовете на семейството си (проверява дали жертвата няма двойно гражданство, т.е. дали има повече от един паспорт).
- Оформя план за действие в случай на спешност.
- Предлага на жертвата да смени самоличността си в името на безопасността си.

КАКВО НЕ ТРЯБВА ДА ПРАВИ ПОЛИЦИЯТ:

- **Не** отправяйте жертвата на насилие в „името на честта“ с аргумента, че този тип насилие не е полицейски проблем, защото той е такъв.
- Не съгласувайте, не арбитрирайте и не подлагайте на медиация семейни конфликти по повод чест и насилствени бракове.
- Не давайте информация за случая на членовете на семейството, приятелите и/или общността.

В ПОМОЩ НА СОЦИАЛНИЯ РАБОТНИК: ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПОВЕДЕНИЕ НА ЖЕРТВА

Жертва	Преживяла насилие	Победител
Смята, че не заслужава да ѝ се случват хубави неща	Бори се за причини и шансове, за да се излекува	Благодарност за всичко, което ѝ се случва в живота
Ниско самочувствие/ срам/ недостойна	Приема се като наранена и излекувана	Приема себе се като чудо
Супер бдителна	Използва външна подкрепа, за да се възстанови	Благодарност за новият ѝ живот
Самотна	Търси помощ	Единство
Чувства се егоистка	Заслужава да търси помощ	Горда за здравословния начин на живот, който е започнала
Обърканост и скованост	Учи се да скърби, да работи с преживяната травма	Тъгува за текущите си загуби
Претовареност от миналото	Нарича нещата с истинските им имена	Живее в настоящето
Безнадеждност	Надява се, че ще се справи	Вяра в себе си и живота
Използва външния свят, за да се скрие от себе си	Все още е под влияние на емоционалната болка	Разбира, че емоционалната болка ще мине и това ще ѝ донесе ново знание

Крие историята си	Не се страхува да разкаже историята си, за да предпази останалите	Готова да разкаже собствената си история, но преди това трябва да има спасителен план заедно със своя лекар
Вярва, че другите са по-добри, по-силни и по-силни	Излиза от своята хралупа, за да чуе останалите, да получи състрадание от тях	Живее с отворено сърце към себе си и другите
Често наранявана от неосигурени контакти с другите	Учи се как да защитава себе си чрез споделяне и проверка	Защитава се от небезопасни връзки с другите
На последно място слага своите собствени нужди	Придобива здравословни навици	Поставя себе си на първо място, като разбира ,че това е единственият правилен начин и едва тогава помага на останалите.

В ПОМОЩ НА УЧИТЕЛЯ В ГОРНИЯ КУРС

А. РОЛЕВА ИГРА

От участниците в обучението произволно се избират осем души (може и доброволци), които се разпределят по двойки. Всяка двойка тегли конкретен случай, който трябва да представи пред всички останали - публиката. Като идеята е чрез разпределение на ролите помежду си, да могат да пресъздадат най-достоверно историите и действията на съответните длъжностни лица.

ПЪРВИ СЛУЧАЙ

Жена, жертва на физически тормоз, която е глухоняма. Има видими белези по лицето си от насилие. Може да пише, но в момента е счупена дясната ѝ ръка.

Явява се в приемната на полицейския инспектор и иска да подаде сигнал.

ВТОРИ СЛУЧАЙ

Жена от арабски произход, с молба за предоставяне на международна закрила, не говори български език. По пътя ѝ до България е била обект на сексуално насилие от страна на непознат за нея мъж. В момента има кръвотечение.

Обръща се за помощ към медицинско лице в център на Държавната агенция за бежанците.

ТРЕТИ СЛУЧАЙ

Мъж, военен - жертва на физически и психически тормоз от страна на съпругата си, която системно злоупотребява с алкохол.

Обръща се за съвет и помощ към свой колега, с който са били на мисия в Афганистан, чиято съпруга е социален работник.

ЧЕТВЪРТИ СЛУЧАЙ

Ученик на 10 години, често отсъства от училище, като причините по думи на майка му са здравословни. В междучасията момчето тормози съучениците си и деца от по-долните класове, като често ги рита, скубе или унижава с обидни думи. В разговор с класната си

споделя, че тормози съучениците си защото са лигльовци, слабаци и мъжете трябва да се държат така.

Какви следва да бъдат действията на класната?

Б. ОБСЪЖДАНЕ НА ИСТИНСКИ СЛУЧАЙ В ЧАСА НА КЛАСНИЯ

Бащата на малката Клеопатра, която бе пусната за продажба в интернет:

"Момичето искаше да пусне едни ски за 200 лева, обаче нещо е сбъркала копчетата и това е". С тези думи бащата на 12-годишната Клеопатра от русенското село Ветово Добри Паскалев обяви обявата за продажба на щерка му, която взриви социалните мрежи. Подозренията на мнозина за обявата, придружена със снимка на непълнолетното момиче от ромски произход във фейсбук групата "Разград – продава/купува" паднаха именно върху родителите на детето. Самата обява за продажбата за 100 000 евро бе публикувана от профил с името "Принцесата на тати", в има множество снимки на силно гримираното момиче, което отскоро боравело с мобилен телефон. Впоследствие пък бе разпространена информацията, че Клеопатра сама е пуснала снимката си в социалните мрежи за забавление, като родителите през цялото време знаели какво се случва. Паскалев все пак призна, че много от ромите са си продали дъщерите. „Ама ние ще чакаме да завърши“, зарече се той в ефира на БНТ и добави, че иска момичето да учи в Русе за медицинска сестра. Социалните служби вече са набелязали мерки за работа с детето. Семейството им било добре познато, защото в него имало и 4-годишно момиченце с увреждания. „Детето ще бъде насочено да ползва социална услуга на територията на общината и с него ще работи психолог, който е назначен и социален работник“, коментира шефката на дирекция "Социално подпомагане“ във Ветово Яница Рачева. Клеопатра живее в един от крайните квартали на Ветово. Къщата на семейството е от 2 стаи. Тя е в пети клас, но често отсъствала от училище. Сега пък се страхувала да отиде в клас, защото се опасявала, че съучениците ѝ ще и се подиграват.

Прочети повече на: <https://www.novini.bg/news/467468-%D0%B1%D0%B0%D1%89%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BA%D0%BB%D0%B5%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%8F%D1%82%D0%BE-%D0%B1%D0%B5-%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B6%D0%B1%D0%B0-%D0%B2-%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D1%81%D0%B1%D1%8A%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D0%B5-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0.html>

В. ПРОВЕДЕТЕ АНКЕТА, СЛЕД КАТО СТЕ ЗАПОЗНАЛИ УЧЕНИЦИТЕ С ПРИЧИНИТЕ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ НАСИЛСТВЕНИЯ БРАК

АНКЕТА: НАСИЛСТВЕН БРАК

1. Има ли разлика между „УГОВОРЕН“ и „НАСИЛСТВЕН“ брак?
.....
2. Ако ДА, каква е разликата?
.....
3. Дайте определение на „уреден“ брак
.....
.....
4. Дайте определение на „насилствен“ брак
.....
.....
5. Каква е възрастта за попадане в НАСИЛСТВЕН брак?
.....
6. Мъжете не са обект на насилствен брак
.....
7. За кои общности/страни е характерен насилственият брак?
.....
.....
8. НАСИЛСТВЕНИЯТ брак е практика свързана с културата на дадена общност
.....
9. НАСИЛСТВЕНИЯТ брак е религиозна практика
.....
10. НАСИЛСТВЕНИЯТ брак законен ли е в България?
.....
11. НАСИЛСТВЕНИЯТ брак не се сключва с хора, които имат ментална болест или са с увреждания
.....
.....

12. Може ли да посочите 3 фактора, които могат да доведат до НАСИЛСТВЕН брак?

.....
.....
.....

Г. АНКЕТА КАКВО ЗНАЕМ ЗА „НАСИЛИЕ НА ЧЕСТТА“

Според Вас:

1. Какво е „насилие на честта“
2. Какво е „убийство на честта“?.....
3. Какво поведение, може да подбуди насилие или убийство на честта?.....
4. Какво е почтено и кое поведение не е такова, в обществата, където се появява насилие на честта?.....
5. Убийствата на честта свързани ли са с религията?.....
6. Какви са типичните "средства" за възстановяване на честта, които обикновено се прилагат, преди последната стъпка - убийството?.....
7. Защо се нарича убийство „на честта“, а не го наричаме „на срама“ с друг термин?.....
8. За какви жени се отнася? Какви са стандартите и очакванията, на които те трябва да отговарят?.....
9. Къде се случва това насилие в света?.....
10. Има ли убийства на честта в САЩ и Европа? Защо?.....
11. По какво насилието на честта се различава от домашното насилие?.....
12. Как се отнася насилието на честта към насилствения брак?.....
13. Колко случаи на насилие на честта се докладват годишно в глобален мащаб?.....

14. Дали насилието, основано на честта, и убийствата на честта се откриват само в ислямските общества?.....
15. Може ли домашното насилие да е мотивирано от запазване на честта?.....
16. Насилието по повод „зестра“, насилие основано на честта ли е?.....
17. Само момичетата ли са жертва на насилие на честта?.....
18. От каква възраст може да стане човек жертва на насилие на честта?.....
19. Какво решение виждате на проблема?.....

Д. ОБСЪЖДАНЕ НА КАЗУСИ

КАЗУС 1: АЙЛА

Айла е 17-годишна ученичка. Учителят на Айла забелязва, че Айла изглежда депресирана след дългото отсъствие от клас и забръщането си от пътуване в чужбина. Той също така отбелязва, че семейството на Айла изглежда много контролиращо. Айла винаги има някой с нея в часовете извън училище, а учителят е чул от съучениците ѝ, че не ѝ е позволено да излиза с приятели без член на семейството, който да я придружава.

- Когато учителят пита Айла дали е добре, тя споделя, че нейните родители са я завели при роднини в чужбина. Когато пристигнали, родителите ѝ казали, че ще може да се върне в България само ако се съгласи да се ожени за братовчед си, когото тя никога не е виждала. Без паспорт или пари, Айла била принудена да се ожени за братовчед си в чужбина, за да се върне у дома. Родителите на Айла също са ѝ казали, че когато навърши 18 години, тя ще трябва да подпише мигрантски документи за братовчед си, за да може той да дойде да живее с нея.
- Айла казва на учителя, че се чувства като роб и никога не е искала да се ожени за братовчед си; че се чувства в капан и се страхува какво може да се случи, ако се опита да откаже. Айла моли учителя си за помощ.

КАЗУС 2: ЛУКАС

Лукас е 17-годишен младеж. Докато е в гимназията, Лукас започва тайна връзка с момиче, което не принадлежи на неговата общностна група.

- Когато родителите на Лукас разбират за връзката му, те се разгневяват много. Казват му, че е обезчестил семейството си и му забраняват да се вижда с младата жена.
- Малко след това родителите уведомяват Лукас, че са му уредили да се ожени за друга млада жена на име Йоана, която според тях е по-подходяща за него и принадлежи към неговата общност. Заявено му е твърдо, че ако откаже да се ожени за младата жена, която са избрали неговите родители, той ще бъде отхвърлен от семейството си.
- Въпреки че Лукас не е достатъчно възрастен, за да се ожени законно, родителите му заявяват, че възрастта няма значение, защото те ще организират религиозен брак
- Лукас не знае какво да прави. Въпреки че не иска да се ожени за жената, която са избрали родителите му, той също не иска да засрамва семейството си или да ги губи. Лукас смята, че трябва да уважава авторитета на родителите си.
- Лукас решава да не поиска помощ от приятелите или лидерите на общността, защото се чувства засрамен от ситуацията. Той също се притеснява, че ако поиска помощ, родителите му ще разберат. Вместо това анонимно се свързва с местна неправителствена организация, за да поиска съвет.

КАЗУС 3: КАТЯ

Директорката на средно училище е информирана, че ученичка от шести клас, е уведомила учителя си, че приятелката ѝ Мария, от същия клас, не може да присъства на уроците, защото баща ѝ "не ѝ разрешава да напуска къщата" и освен това я "е удрял повече от веднъж." Според ученичката, бащата на Мария не иска дъщеря му да посещава училище, защото е "твърде стара, за да ходи на училище" и "вече е научила всичко, от което се нуждае да знае". Ученичката разказва на учителя си, "преди няколко дни получих sms съобщение от Мария", в което обяснява, че "баща ѝ ѝ е казал, че е достатъчно възрастна, за да се ожени" и скоро "братовчед ѝ ще дойде у дома да поиска ръката ѝ".

СЪВЕТИ КЪМ АДВОКАТИ / ЮРИСТИ

Десет стъпки, съгласно Декалог, съвместно издание на Асоциацията за жените адвокати и Миланската адвокатска колегия, приложими към всеки вид насилие, включително и тези в името на „честта“:

1. Приемане и изслушване – създаване на обстановка, в която пострадалото лице свободно да разкаже своята история, без да го съдим и даваме морални оценки. Всяка история има своята персонална особеност и е нужно да ѝ се отдаде внимание, да се инвестира време в изслушването ѝ, да се създаде доверие и надеждност, задавайки необходимите въпроси само в края на разказа.

2. Разпознаване на циклите на насилие – да се обясни на пострадалото лице, че насилието се развива циклично и ескалиращо.

3. Различаване на конфликт и насилие – да не се бърка конфликта, който предполага равенство на силите с насилието, при което едната страна е подчинена – физически, психически или икономически – и понякога се опитва да използва от своя страна агресия като форма на защита.

4. Право на информация – на жертвата да се предоставя веднага информация за болнични заведения, центрове за защита, начин за подаване на сигнал/жалба, право на правна помощ, включително безплатна, превод на документи, мерки за закрила и за получаване на обезщетение.

5. Запознаване с основната нормативна уредба – осигуряване на пострадалото лице на информация за правните възможности за защита.

6. Информирание за безплатна правна помощ и за право на компенсация на пострадалите от насилие – по Закона за правната помощ и по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления.

7. Услуги - насочване и съдействие на пострадалото лице за ползване на услуги, осигурени от общински, държавни органи и институции и организации с нестопанска цел.

8. Инструменти за защита – информирание за възможността за незабавно използване на инструменти и мерки за закрила по Закона за защита от домашно насилие, както и за специални правила за изслушване на обяснения на свидетели със специфични нужди, малолетни и непълнолетни деца.

9. Оценка на риска – да се използват механизми/инструменти/ въпросници за оценка на риска от всички специалисти, които работят в тази област.

10. Жертва чужденец - информирание и осигуряване за чужденците на възможности за използване на всички механизми, предвидени в закона за защита на правата им /осигуряване на преводач, на безплатна правна помощ, право на убежище и на международна закрила/.

АНЕКС 1: ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ НАСИЛИЕ В ИМЕТО НА ЧЕСТТА

ФОРМУЛЯР ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА

Цел:

- Да помогне служителите на терен при идентифициране на високорисковите случаи на домашно насилие, преследване и „престъпления на честта“.
- Да подпомогне решението за докладване на случаите, които изискват намеса на други институции. Попълненият формуляр придобива формата на действителен доклад, който може да влезе в досието на потенциалната жертва.
- Да създаде инструмент за общо ползване от страна на всички институции, които са ангажирани при риск от домашно насилие, преследване и „престъпления на честта“.
- Да подпомогне работата на институциите, които използват общо известни модели на оценка на риска.

ИМЕ НА ЖЕРТВАТА

ИМЕ НА НАСИЛНИКА

ИМЕ НА РЕФЕРЕНТА

ДАТА

Моля, обяснете че целта на задаването на тези въпроси е само за оценка на риска и защита на личността.	Д А	Н Е	Н Е З Н А М	Вашият коментар / Бележки
Маркирайте кутиятката, ако факторът е наличен. Използвайте кутиятката за коментари в края на формуляра, за да дадете допълнителни обяснения.				
Ако Вашият източник не е жертвата (както е по презумпция), моля отбележете кой е Вашият източник.				
1. Последният инцидент завърши ли с нараняване? Моля, посочете кога и дали това е първото нараняване.	☐	☐	☐	
2. Уплашена ли сте?	☐	☐	☐	
3. От какво се страхувате? От друго нараняване или насилие? Моля, кажете ни какво смятате, че (името на насилника) може да извърши и върху кого, вкл. и децата.	☐	☐	☐	
4. Чувствате ли се изолирана от семейство / приятели? Ако да, насилникът ли се опитва да ви спре от виждане с приятели / семейство или други хора?	☐	☐	☐	
5. Чувствате ли се депресирана и минавали ли са Ви мисли за самоубийство?	☐	☐	☐	
6. През последната година опитвали ли сте да се отделите от насилника?	☐	☐	☐	
7. Имате ли конфликт покрай децата?	☐	☐	☐	

8. Насилникът изпраща ли постоянно sms, звъни ли Ви, търси ли контакт, дебне ли и тормози ли ви? Моля, опитайте се да определите дали тези му действия са с цел да Ви изплаши? Съобразете се със спецификата на поведението му.	☐	☐	☐	
9. Бременна ли сте/ родили ли сте наскоро (през последните 18 месеца)?	☐	☐	☐	
10.Нарушенията на Вашите права зачестяват ли?	☐	☐	☐	
11. Нарушенията по-тежки ли стават?	☐	☐	☐	
12. Насилникът опитва ли се да контролира всичко и болезнено ревнив ли е? Напр. по отношение на контактите, които имате: с кого се виждате; дебнене вкъщи; решава с какво да се облечете?	☐	☐	☐	
13.Насилникът използвал ли е някога оръжие или други предмети, с които да ви наранява.	☐	☐	☐	
14. Насилникът някога заплашвал ли е Вас или някой друг, че ще Ви убие и повярвахте ли му ? Ако отговорът е ДА, моля посочете целевата група: Вие: ☐ Децата : ☐ Друг (посочете) : ☐	☐	☐	☐	
15. Насилникът опитвал ли се е някога да Ви души/ да Ви потапя главата под вода/ или да се е опитвал да Ви удави?	☐	☐	☐	
16. Насилникът казал ли Ви е някога думи със сексуален подтекст, които Ви карат да се чувствате неудобно или пък физически Ви е наранявал вас или някой друг.	☐	☐	☐	
17.Има ли някой друг, който Ви плаши или пък Вие се страхувате от него? Ако ДА, моля опишете кой и как. Помислете за разширеното си семейство.	☐	☐	☐	
18.Знаете ли, дали насилникът е наранявал някой друг? Моля, определете кого, вкл. деца, братя, сестри или по-възрастни роднини: Деца ☐ Друг член на семейството ☐ Някой от предишна връзка ☐ Друг (моля, опишете) ☐	☐	☐	☐	
19. Насилникът малтретирал ли е някога животно или домашен любимец?	☐	☐	☐	

20. Има ли някакви финансови неуредени въпроси? Напр. зависима ли сте финансово / загубили ли сте наскоро работата си или имате други финансови проблеми?	☐	☐	☐	
21. Насилникът имал ли е в миналото си злоупотреба с наркотични вещества, алкохол или проблеми с психичното здраве, които са му попречили да води нормален живот? Наркотици ☐ Алкохол ☐ Психично здраве ☐	☐	☐	☐	
22. Насилникът правил ли е опит да се самоубие?	☐	☐	☐	
23. Насилникът нарушавал ли е гаранцията и/или формалното споразумение по отношение срещи с Вас и/или децата, ако е подходящо? По отношение на: - нарушаване на условията по гаранцията ☐ - ненасилствена кореспонденция ☐ - договорки за децата ☐ - защита срещу склоняване към насилствена женитба ☐	☐	☐	☐	
24. Знаете ли дали Вашият насилник е имал проблеми с полицията или има вече досие? Ако, ДА моля определете: Домашно насилие ☐ Сексуално насилие ☐ Друг тип насилие ☐ Друго ☐	☐	☐	☐	
ОБЩ БРОЙ НА ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ ОТГОВОРИ				

АНЕКС 2: ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ НАСИЛИЕ В ИМЕТО НА ЧЕСТТА ОТ СТРАНА НА РАЗЛИЧНИ ПРОФЕСИОНАЛИСТИ

Налична ли е друга информация (от жертвата или професионалиста, който работи с нея), която показва опасност от повишен риск? Разглеждат се положението на жертвата по отношение на увреждане, злоупотреба с вещества, проблеми с психичното здраве, културни / езикови бариери, наличие на традиции, свързани с честта, географска изолация и омаловажаване. Съгласна ли е да Ви съдейства? Моля, опишете.	
Съобразете се със заниманията и интересите на насилника. Те дават ли му достъп до оръжия? Моля, опишете.	
Какви са основните приоритети на жертвата във връзка с нейната безопасност?	
Мислите ли, че има риск за децата в семейството?	Да ☐ Не ☐
Ако мислите, че <i>Да</i> моля потвърдете, че сте се обърнали към съответната институция.	Да ☐ Дата: <input type="text"/> Не ☐
Подпис :	Дата: <input type="text"/>
Име:	

АНЕКС 3: ВЪПРОСИ ЗА СПЕЦИФИЧЕН СКРИНИНГ ЗА СЛУЧАЙ НА „НАСИЛИЕ НА ЧЕСТТА“

ВЪПРОС	Д А	Н Е
Честта важна ли е за Вашето семейство ?		
Вашето семейство влияе ли се от мнението на членовете на общността / рода Ви?		
Различно ли е отношението към момчетата / мъжете отколкото към момичетата / жените във Вашата къща?		
Изборът на съпруг Ви е самостоятелно ли го направихте / ще го направите в бъдеще?		
Някой от Вашите братя/сестри бил ли е принуждаван да сключи брак?		
Някой в семейството Ви спирал ли Ви е да ходите на училище?		
Затваряли ли са Ви вкъщи за някакъв период от време без да Ви разрешават да излизате навън?		
Имахте ли възможност да поддържате контакт с родното си семейство след като сключихте брак ?		
Някой от семейството Ви заплашвал ли Ви е с насилие?		
<i>(Ако е приложимо)</i> Знаете ли какъв е миграционният Ви статус?		
<i>(Ако е приложимо)</i> Били ли сте заплашван/а, че ще Ви върнат в родната Ви страна?		
Дават ли ви възможност да излизате и да се прибирате вкъщи когато решите? Или трябва винаги да бъдете придружавани от някого?		
Разрешават ли Ви да ходите на работа?		
Имате ли някакви физически/ емоционални здравословни проблеми?		
Някой от семейството Ви практикува ли черна магия и заплашвал ли Ви е с това?		